

**Koncepce rozvoje
veřejných knihovnických a informačních služeb
v Jihomoravském kraji**

Období 2006 - 2010

**Moravská zemská knihovna v Brně
2006**

Předkládá:

Doc. PhDr. Jaromír Kubíček, CSc., ředitel MZK

Zpracovalo oddělení knihovnictví MZK,
vedoucí: Mgr. Jana Nejezchlebová

Brno, 31. květen 2006

Obsah

1	ÚVOD.....	3
1.1	CÍL KONCEPCE.....	3
1.2	ÚLOHA KNIHOVEN V 21. STOLETÍ.....	3
1.3	VÝKLAD POJMŮ	3
2	LEGISLATIVNÍ ZABEZPEČENÍ	4
3	ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU POSKYTOVÁNÍ VKIS V KRAJI	6
3.1	SOCIÁLNÍ A EKONOMICKÉ UKAZATELE	6
3.2	VZDĚLANOSTNÍ STRUKTURA.....	7
3.3	KRAJSKÝ SYSTÉM KNIHOVEN.....	8
3.3.1	<i>Veřejné knihovny Jihomoravského kraje</i>	<i>9</i>
3.3.2	<i>Vybrané ukazatele činnosti veřejných knihoven</i>	<i>13</i>
3.3.3	<i>Specializované knihovny JMK</i>	<i>16</i>
3.4	STANDARD VKIS.....	21
3.4.1	<i>Programy na podporu VKIS</i>	<i>21</i>
3.5	SWOT ANALÝZA POSKYTOVÁNÍ VKIS.....	22
3.5.1	<i>Shrnutí SWOT analýzy</i>	<i>24</i>
4	KONCEPCE ROZVOJE VKIS V JMK NA LÉTA 2006 – 2010	26
4.1	STRATEGICKÝ CÍL ROZVOJE VKIS V JMK.....	26
4.2	DÍLČÍ CÍLE KONCEPCE.....	26
4.2.1	<i>Krajský knihovní systém a kooperace knihoven.....</i>	<i>26</i>
4.2.2	<i>Zlepšení dostupnosti VKIS na území kraje.....</i>	<i>27</i>
4.2.3	<i>Rovný přístup k veřejným knihovnickým a informačním službám</i>	<i>27</i>
4.2.4	<i>Doplňování a zpracování knihovnických fondů a dalších informačních zdrojů</i>	<i>28</i>
4.2.5	<i>Rozvoj lidských zdrojů</i>	<i>28</i>
4.2.6	<i>Analytická, výzkumná a publikační činnost</i>	<i>29</i>
4.2.7	<i>Prostorové a technické zajištění činnosti knihoven</i>	<i>29</i>
4.3	REGIONÁLNÍ FUNKCE	30
4.3.1	<i>Charakteristika regionálních funkcí</i>	<i>30</i>
4.3.2	<i>Standardy pro výkon regionálních funkcí</i>	<i>31</i>
4.3.3	<i>Realizace výkonu RF v kraji</i>	<i>31</i>
4.3.4	<i>Zásady pro rozdělení finančních prostředků na výkon RF knihoven.....</i>	<i>33</i>
4.3.4.1	<i>Financování regionálních funkcí.....</i>	<i>34</i>
5	PROJEKT INTERNETIZACE KNIHOVEN V JMK	34
6	OČEKÁVANÝ VÝVOJ KNIHOVNICTVÍ V JMK NA ZÁKLADĚ KONCEPCE .	35
7	SEZNAM ZKRATEK	35

Příloha č. 1:

Program podpory zajištění regionálních funkcí knihoven v Jihomoravském kraji

1 Úvod

Knihovny v informační společnosti zabezpečují svobodný přístup k informacím z vlastních sbírek i dalších dostupných informačních zdrojů. Změny v knihovnách umožňuje rychlý rozvoj informačních a komunikačních technologií. Knihovny mají stále větší možnosti poskytovat široké spektrum knihovnických a informačních služeb nejen čtenářům, ale všem občanům měst a obcí. Knihovní zákon č. 257/2001 Sb. klade důraz a plně podporuje zajišťování kvalitních služeb všemi knihovnami zapojenými do národního systému knihoven. Úloha knihoven v informační společnosti a základní směry rozvoje jsou vyjádřeny v legislativních dokumentech, doporučeních a standardech.

1.1 Cíl Koncepce

Vytvoření vyspělého systému knihovnických a informačních služeb, spolupracující a koordinovaný krajský systém knihoven a institucí poskytujících veřejné knihovnické a informační služby.

- Zkvalitnění a rozvoj knihovnických a informačních služeb v kraji.
- Zajištění volného přístupu občanů k informacím, k dalšímu celoživotnímu vzdělávání.
- Rozbor a zhodnocení současného stavu systému knihoven v kraji a definování jejich vztahu k okolí. Stanovení cílů a směřování systému knihoven v kraji a krajské knihovny.
- Stanovení priorit a pomoc při plánování.
- Nástroj pro koordinaci a spolupráci.
- Začlenění krajského systému knihoven do ostatních krajských koncepcí včetně Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2004-2010 tak, aby se stal účinným nástrojem rozvoje knihovnictví v ČR.

1.2 Úloha knihoven v 21. století

Knihovny jsou instituce veřejného zájmu, jejich činnost je veřejnou službou. Úlohou knihoven v informační společnosti je:

- shromažďování, uchovávání a zpřístupňování lidského poznání,
- uchovávání a ochrana národního kulturního dědictví,
- vytváření infrastruktury pro oblast vzdělávání, výzkumu a vývoje,
- zprostředkování informací k podpoře malého a středního podnikání,
- zpřístupňování informací z oblasti veřejné správy,
- realizace celoživotního vzdělávání občanů,
- podpora aktivního využívání volného času.

1.3 Výklad pojmů

Veřejné knihovnické a informační služby (dále VKIS) - spočívají ve zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny nebo prostřednictvím meziknihovnických služeb z knihovního fondu jiné knihovny, v poskytování ústních bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší, ve zprostředkování informací z vnějších zdrojů, zejména informací ze státní správy a samosprávy a umožnění přístupu k vnějším zdrojům.

Regionální funkce (dále RF) - jsou v praxi uplatňované odborné činnosti, které poskytuje Moravská zemská knihovna v Brně (dále jen MZK) a jí pověřené knihovny obsluhovaným

knihovnám v kraji. Jedná se zejména o poradenskou a konzultační činnost, statistiku knihovnických činností, vzdělávání knihovníků, budování, oběh a distribuci výměnných fondů knihoven, pomoc při revizi a aktualizaci knihovních fondů, doplňování a zpracování knihovních fondů pořízených z prostředků obcí, servis automatizovaných knihovních systémů, popřípadě další nezbytné činnosti napomáhající rozvoji knihoven a jejich veřejných knihovnických a informačních služeb.

Krajská knihovna je knihovna zřízená příslušným orgánem kraje podle § 11 a dalších ustanovení knihovního zákona. Moravská zemská knihovna v Brně plní funkci krajské knihovny Jihomoravského kraje.

Pověřená knihovna je základní knihovna v kraji (regionu), zapsaná v evidenci Ministerstva kultury ČR. Na základě smlouvy uzavřené s krajskou knihovnou plní regionální funkce v rozsahu a na území smlouvou vymezeném. Součástí této smlouvy je jmenovitý seznam poskytovaných odborných činností a jmenovitý seznam obsluhovaných knihoven.

Obsluhovaná knihovna je základní knihovna, která poskytuje veřejné knihovnické a informační služby podle knihovního zákona. Je zapsaná v evidenci Ministerstva kultury ČR a uzavřela s pověřenou knihovnou smlouvu o poskytování regionálních služeb (odborných knihovnických služeb), v níž je označena jako jejich příjemce.

Provozovatel knihovny je právnická osoba, která svým jménem poskytuje v knihovně veřejné knihovnické a informační služby. Nemá-li knihovna právní subjektivitu, je provozovatelem knihovny její zřizovatel.

2 Legislativní zabezpečení

Program Koncepce vychází z obecně závazných předpisů, politických i odborných dokumentů přijatých zastupitelstvem kraje, vládou ČR, UNESCO, Evropským parlamentem a Mezinárodní federací knihovnických asociací (IFLA).

Zákony:

Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon),

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů,

Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a změně některých dalších zákonů (tiskový zákon),

Zákon č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 216/2006 Sb.,

Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů,

Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů,

Zákon č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu a vývoje).

Prováděcí předpisy:

Vyhláška Ministerstva kultury České republiky č. 88/2002 Sb. k provedení zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon),

Nařízení vlády ČR č. 288/2002 Sb., kterým se stanoví pravidla poskytování dotací na podporu knihoven,

Usnesení vlády ČR ze dne 7. 8. 2004 č. 679 ke Koncepci rozvoje knihoven v ČR na léta 2004 až 2010,

Usnesení vlády České republiky č. 68 z 16. 1. 2002 o Programu podpory zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven,

Program podpory zajištění regionálních funkcí knihoven MK ČR. Odboru umění a knihoven Ministerstva kultury České republiky pro rok 2004 na poskytnutí dotací pro krajské knihovny a základní knihovny pověřené výkonem regionálních funkcí podle § 15, odst. 1 písm. i) zákona č. 257/2001 Sb., evidované podle § 5 tohoto zákona,

Usnesení vlády ČR ze dne 31. 5. 1999 č. 525 o Státní informační politice, a navazující Akční plány,

Usnesení vlády ČR ze dne 10. 4. 2000 č. 351 o Koncepci státní informační politiky ve vzdělávání,

Usnesení vlády ČR ze dne 5. 1. 2000 o Národní politice výzkumu a vývoje,

Usnesení vlády ČR ze dne 10. 1. 2001 č. 40 o aktualizaci Strategie účinnější státní podpory kultury (kulturní politika),

Usnesení vlády ČR ze dne 12. 9. 2001 č. 904 o Plánu II. etapy Realizace státní informační politiky ve vzdělávání,

Usnesení vlády ČR č. 265 z 18. 3. 2002 k Akčnímu plánu realizace Státní informační politiky do roku 2003,

Usnesení vlády ČR ze dne 8. 10. 2003 č. 992 k průběžné zprávě o plnění plánu realizace státní informační politiky ve vzdělávání a o Aktualizovaném plánu II. etapy Realizace státní informační politiky ve vzdělávání,

Usnesení vlády ČR č. 44 ze dne 14. 1. 2004, kterým byla schválena realizace Projektu internetizace knihoven,

Usnesení vlády ČR ze dne 22. 1. 2003 č. 87 o Koncepci účinnější péče o movité kulturní dědictví v České republice na léta 2003 – 2008 (koncepte rozvoje muzejnictví),

Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky, ze dne 31. 3. 2005,

Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky, ze dne 12. 1. 2005.

Koncepce, strategie, deklarace:

Program rozvoje Jihomoravského kraje [on-line]. [Cit. 2005-09-05]. Dostupné z:

<http://www.kr-jihomoravsky.cz/urad/orr/new/left.htm>,

Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2004-2010, schválena usnesením vlády ČR č. 679 ze dne 7. 7. 2004,

Státní informační a komunikační politika - e-Česko 2006,

Koncepce rozvoje sítě zdravotnických knihoven na léta 2005 – 2010,

eEurope+ 2003 Společný program k realizaci informační společnosti v Evropě. Akční plán připravený kandidátskými státy s přispěním Evropské komise v roce 2001,

eEurope 2005: Informační společnost pro všechny. Akční plán EU z roku 2002.

Mezinárodní doporučení:

Manifest UNESCO o veřejných knihovnách z roku 1994,

Směrnice IFLA/UNESCO - Služby veřejných knihoven z roku 2001,

Manifest UNESCO a IFLA o školních knihovnách z roku 2000,
 Směrnice IFLA a UNESCO pro školní knihovny 2002,
 Manifest IFLA o přístupu k internetu z roku 2002,
 Zpráva o Zelené knize o roli knihoven v moderním světě z roku 1998, přijatá Evropským parlamentem 28. 10. 1998,
 Charta o uchování digitálního dědictví, přijatá 32. zasedáním Generální konference UNESCO, Paříž 2003,
 Program UNESCO „Paměť světa“ 1992,
 Kodaňská deklarace z roku 1999, zhodnocující podstatnou úlohu veřejných knihoven při utváření informační společnosti,
 Memorandum o celoživotním učení. Evropská komise, listopad 2000.

3 Analýza současného stavu poskytování VKIS v kraji

3.1 Sociální a ekonomické ukazatele

Jihomoravský kraj je vymezen okresy Blansko, Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Vyškov a Znojmo. Je rozdělen na 21 správních obvodů obcí s rozšířenou působností. K 1. lednu 2005 bylo na území Jihomoravského kraje 672 administrativně samostatných obcí (tj. 10,75 % z ČR) a 912 částí obcí s průměrnou rozlohou katastru 10,70 km² a s průměrnou velikostí 1 682 obyvatel (2,55 % nad průměrem ČR). Kraj se rozkládá se na území 719 650 ha a rozlohou patří mezi čtvrtý největší kraj v České republice.

Od 1. 1. 2005 přešlo podle zákona č. 387/2004 Sb., o změně hranic krajů, do Jihomoravského kraje celkem 25 obcí z kraje Vysočina, z toho 24 obcí z okresu Žďár nad Sázavou a 1 obec z okresu Třebíč. Území Jihomoravského kraje se tak rozšířilo o 12 974 ha, počet obyvatel vzrostl o 7 054. Obce se staly součástí okresu Brno-venkov.

Rozloha a počet obyvatel

Okres	Blansko	Brno- město	Brno- venkov	Břeclav	Hodonín	Vyškov	Znojmo	Celkem
Rozloha	94 242	23 032	123 792	117 365	108 637	88 873	163 709	719 650
Počet obcí	130	1	162	69	81	81	148	672
Počet obyvatel	108 143	366 757	173 579	123 143	157 354	87 120	114 262	1 130 358

Údaje k 31.12. 2005

V současné době žije na území Jihomoravského kraje 1 130 358 obyvatel (k 31. 12. 2005), což představuje přibližně 11 % z celkového počtu obyvatel České republiky. Počtem obyvatel zaujímá kraj čtvrté místo v republice (po Moravskoslezském kraji, Praze a Středočeském kraji). Hustota osídlení kraje (157,13 obyvatel/km²) je o 21,04 % vyšší než průměrná hustota v ČR (129,98 obyvatel/km²).

V průběhu roku 2005 se přistěhovalo 9,5 tisíc lidí, z toho 4,2 tisíc z ciziny, z kraje se vystěhovalo 8,5 tisíc, z toho do ciziny 2,4 tisíc. V meziokresním srovnání se od roku 1995 na kladném migračním saldu kraje nejvíce podílí okres Brno-venkov, nejinak tomu bylo i v roce 2005, kdy se do okresu přistěhovalo 4,7 tisíc a vystěhovalo pouze 3,8 tisíc obyvatel, přírůstek stěhování v okrese činil 869 obyvatel. Ve srovnání s rokem 2004 se však tento přírůstek snížil přibližně o dvě třetiny, protože v roce 2004 byl zaznamenán v okrese Brno-venkov historicky největší migrační přírůstek, a to 2,4 tisíc obyvatel.

V posledních letech se projevuje přesun obyvatelstva do menších obcí (zejména v zázemí větších měst) na úkor měst samých. Vylidňování malých obcí se nyní prakticky zastavilo, zato

se čím dál více prohlubuje pokles počtu obyvatel ve městech, přičemž existuje přímá úměra, tj. nejvíce se snižují počty obyvatel v největších městech kraje.

Metropolí kraje je největší moravské a druhé největší město České republiky Brno, které počtem obyvatel (366 757 k 31. 12. 2005) i hospodářským významem jednoznačně převyšuje ostatní města kraje. Celková sídelní struktura kraje je však nehomogenní, v metropoli žije 32,44 % všech jeho obyvatel.

3.2 Vzdelanostní struktura

Vzdelanostní struktura dospělé populace Jihomoravského kraje se liší od průměru České republiky jen velmi málo. Na rozdíl od celostátního průměru je podíl obyvatel s terciárním vzděláním v Jihomoravském kraji 15,0 % (ČR 12,0 %). Toto srovnání však nepostihuje hlavní problém vzdelanostní struktury kraje, a to její značnou nerovnoměrnost. Tato skutečnost je patrná zejména v jednotlivých okresech. Nejvyšší podíl osob s terciárním vzděláním je v okrese Brno-město – 19,8 % (v Praze 21,1 %), podíl osob alespoň s maturitou činí 51,5 % (proti průměru kraje 41,7 % a průměru republiky 40,3 %, Praha má 54,6 %).

Menší nerovnoměrnost se projevuje ve vzájemném postavení ostatních okresů kraje. Vydělují se dvě skupiny. První z nich tvoří okresy Blansko, Brno-venkov a Vyškov, druhou okresy Břeclav, Hodonín a Znojmo. V první skupině podíl osob s terciárním vzděláváním přesahuje 8 %, podíl osob alespoň s maturitou se pohybuje kolem 33 %; odpovídající hodnoty pro druhou skupinu jsou více než 6 % a 30 %. Nejméně příznivé výsledky má okres Znojmo, kde je např. podíl osob jen se základním vzděláním (případně vůbec bez vzdělání) výrazně vysoký, přesahuje 30 % (krajský průměr, jemuž také odpovídají výsledky první skupiny okresů, je 23,6 %).

Doplňující pohled na vzdelanostní strukturu, který postihuje i dynamiku změn v Jihomoravském kraji ve srovnání s celostátním průměrem, je srovnání hodnot pro dvě věkové skupiny: pro absolventy škol ve věku 20-29 let a 30-39 let. I v těchto případech se průběh hodnot pro kraj i republiku liší jen velmi málo (příznivější je opět pro Jihomoravský kraj), dynamika změn je v obou případech pozitivní a obdobná. V kategorii klíčové pro další rozvoj společnosti, tj. v podílech osob s terciárním vzděláním (resp. alespoň s maturitou), jsou hodnoty pro věkovou skupinu 20-29 let pro Jihomoravský kraj 20,8 % (resp. 54,5 %), pro Českou republiku pak 19,0 % (resp. 52,8 %), pro věkovou skupinu 30-39 let pak pro Jihomoravský kraj 16,3 % (resp. 50,0 %), pro Českou republiku 14,2 % (resp. 48,8 %).

Nerovnoměrnost vzdelanostní struktury Jihomoravského kraje je do jisté míry důsledkem postavení krajské metropole a jejího nadregionálního významu. Postupné vyrovnávání této nerovnoměrnosti – především rozšířením funkce školy v menších obcích a rozšířenou nabídkou dalšího vzdělávání – bude jedním z velkých úkolů dalšího rozvoje vzdělávací soustavy v Jihomoravském kraji.

Vzdelanostní struktura populace ČR a Jihomoravského kraje (obyvatelstvo ve věku 15 let a více) v roce 2004

	Česká republika		Jihomoravský kraj	
	celkem*	podíl	celkem	podíl
Celkem	8 673,3	100,00 %	956,6	100,00 %
Bez vzdělání a předškolní vzdělání	12,9	0,15 %	1,1	0,12 %
Vzdělání				
základní	1 797,6	20,73 %	198,4	20,74 %
střední bez maturity	3 319,5	38,27 %	352,0	36,80 %
střední s maturitou	2 679,1	30,89 %	284,8	29,77 %
vysokoškolské	862,2	9,94 %	120,0	12,55 %
Nezjištěno	2,0	0,02 %	0,2	0,02 %

*celkem obyvatel (v tisících)

Cíle vzdělávací politiky:

- v plném rozsahu realizovat koncept celoživotního učení, jehož konečným cílem je plné rozvinutí, uplatnění a využití potenciálu celé populace,
- na základních i středních školách posilovat výchovně socializační funkce školy, podpora výuky etiky zaměřené především na zlepšení mezilidských vztahů a preference kladných životních hodnot,
- posílit výchovnou funkci základní školy, zvyšovat její podnětnost nabídkou zájmové činností a aktivit volného času pro všechny žáky; je to nejúčinnější způsob nejen předcházení negativních jevů, ale i motivování k celoživotnímu učení,
- využívat potenciálu existujících zařízení středního a terciárního vzdělávání pro podstatné rozšíření nabídky dalšího vzdělávání pro zvyšování celkové vzdělanostní úrovně a posilování občanských i osobních kvalit, inovativního, pro-aktivního a podnikatelského klimatu,
- rozšířit funkce školy a její využívání jako vzdělávacího střediska obce a komunity; koncept tzv. komunitní školy vede ke zvýšení standardu občanské vybavenosti a může se stát nástrojem změny životního stylu, prosazování aktivních činností a účasti na životě občanské společnosti.

3.3 Krajský systém knihoven

Veřejné knihovnické a informační služby jsou v JMK zajišťovány:

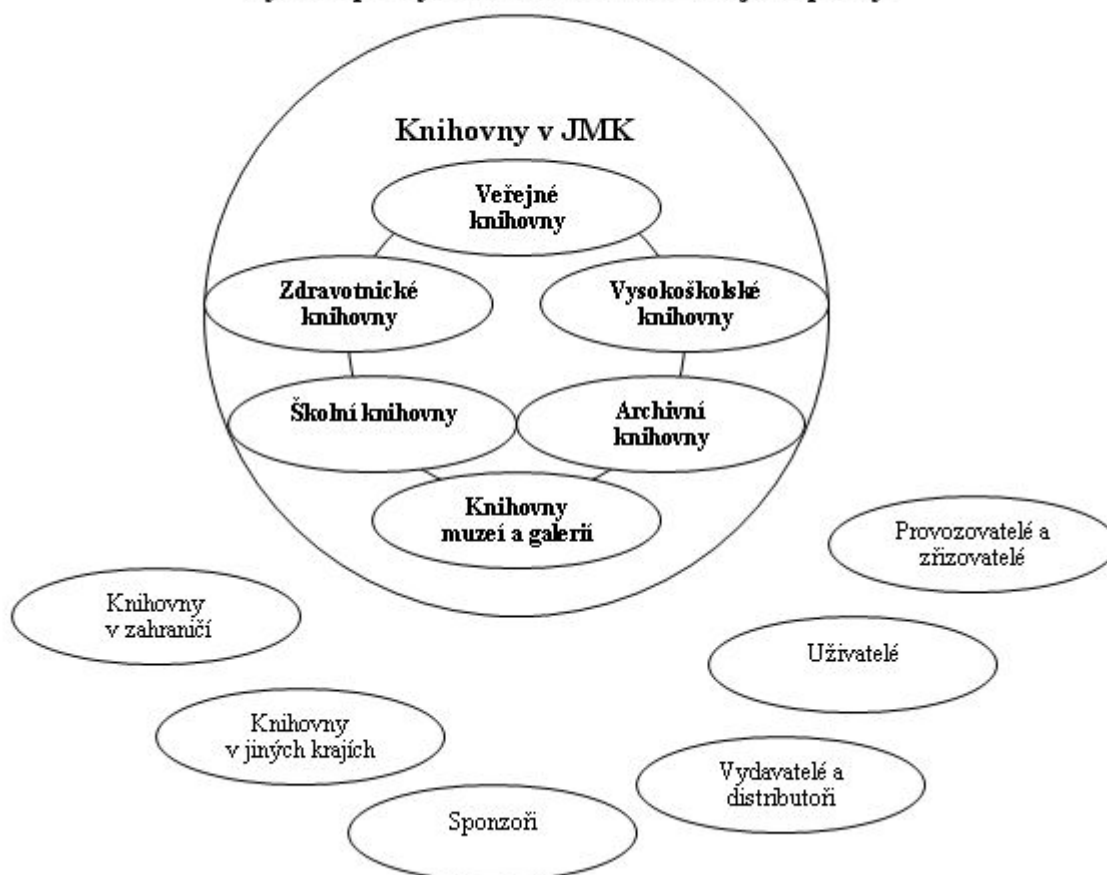
- **Moravskou zemskou knihovnou v Brně**, jejímž zřizovatelem je MK ČR, plní funkci krajské knihovny,
- **základními knihovnami** zřizovanými městy a obcemi,
- **specializovanými knihovnami** (základními knihovnami se specializovaným fondem), jejichž zřizovatelem jsou organizace řízené ústředními orgány státní správy a organizace zřizované samosprávnými orgány JMK.

Základní a specializované knihovny JMK

	typ knihovny	celkem registrovaných*
1	krajská	1
2	zřizovaná městy a obcemi	622
3	muzejní, galerijní	14
4	zdravotnické	13
5	vysokoškolské	13
6	školní	4
7	vojenské	8
8	knihovny Akademie věd ČR	7
9	knihovny Výzkumných ústavů	2
10	církevní	1
11	ostatní	7
	celkem	692

*údaje čerpány z Evidence knihoven MK ČR

System poskytování VKIS v JMK a jeho prvky

3.3.1 Veřejné knihovny Jihomoravského kraje

V roce 2005 bylo v Jihomoravském kraji celkem 752 veřejných knihoven včetně Moravské zemské knihovny. Z tohoto počtu jich bylo 648 samostatných, jejich součástí bylo 104 poboček. Profesionální knihovny, kterých bylo 73, představovaly 11,26 % celkového počtu veřejných knihoven kraje. Největší počet profesionálních knihoven měl okres Brno-venkov, největší počet neprofesionálních knihoven okres Znojmo. Zřizovatelem Moravské zemské knihovny v Brně – univerzální vědecké knihovny s krajskou funkcí je MK ČR, Knihovny Jiřího Mahena v Brně – městské knihovny ve statutárním městě je město Brno. Zřizovateli ostatních knihoven jsou příslušná města a obce. V kraji je celkem 566 neprofesionálních knihoven. Regionální funkci v roce 2005 vykonávalo 8 profesionálních knihoven (7 městských knihoven, 1 vybraná městská knihovna) a 7 profesionálních knihoven uvedlo výkon střediskové funkce. Vzhledem k novému územnímu uspořádání se rozšířil počet knihoven v okrese Brno-venkov, které přešly z bývalého okresu Žďár nad Sázavou a Třebíč, celkem se jednalo o 25 neprofesionálních knihoven.

Moravská zemská knihovna v Brně

Moravská zemská knihovna v Brně byla ustanovena pod názvem Státní vědecká knihovna ke dni 1. 11. 1958 sloučením Univerzitní knihovny, Státní technické knihovny a Státní pedagogické knihovny. Dnem 1. 1. 1991 přešla funkce jejího zřizovatele na Ministerstvo kultury ČR. Ke dni 1. 12. 1993 byl název změněn ze Státní vědecké knihovny na Moravskou

zemskou knihovnu v Brně. Moravská zemská knihovna v Brně je knihovnou s univerzálním knihovním fondem doplněným specializovanými fondy. Trvale uchovává konzervační a historický fond. Plní funkci krajské knihovny v Jihomoravském kraji. Je uznávaným odborným garantem naplňování projektů vyhlášených MK ČR pro oblast knihovnických a informačních potřeb. Jako krajská knihovna vykonává také regionální funkce a koordinuje jejich plnění pověřenými knihovnami Jihomoravského kraje. Je také centrem knihovnických, metodických a vzdělávacích služeb pro knihovny JMK. K naplnění účelu, pro který byla zřízena, vykonává knihovna činnosti stanovené zákonem č. 257/2001 Sb. a poskytuje další služby. Jsou uvedeny ve Statutu Moravské zemské knihovny v Brně, oddíl II, odst. 2. a 3, vydaného zřizovatelem. Viz též www.mzk.cz/knihovne/. Provoz knihovny je zajišťován příspěvkem zřizovatele a překládáním projektů do vyhlášených výběrových řízení na úrovni grantů a programů.

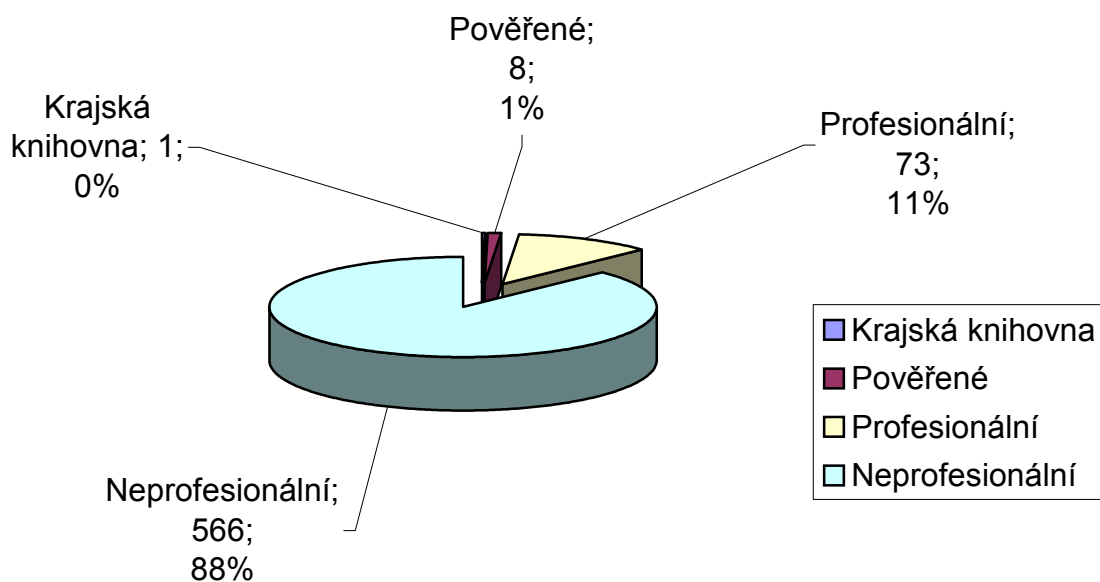
Základní knihovny zřizované městy a obcemi

Základní knihovny zřizují města a obce, popř. kulturní zařízení, jsou evidované MK ČR. Budují univerzální knihovní fond. Jako součást systému knihoven kraje vykonávají knihovnickou, informační, kulturní a vzdělávací činnost. Poskytují veřejné knihovnické a informační služby uvedené v § 4, odst. 1 a 2 zákona č. 257/2001 Sb., popř. další činnosti uvedené v zákoně. Blíže jsou tyto služby specifikovány ve statutech či zřizovacích listinách knihoven popř. jejich zřizovatelů. V Jihomoravském kraji pracuje k 31. 12. 2005 celkem 752 knihoven a poboček (648 knihoven a 104 poboček).

Činnost knihoven je zabezpečována z rozpočtu zřizovatele, dotačními granty a programy především MK. Vykonávání regionálních funkcí je zajišťováno z prostředků kraje prostřednictvím Programu podpory regionálních funkcí knihoven.

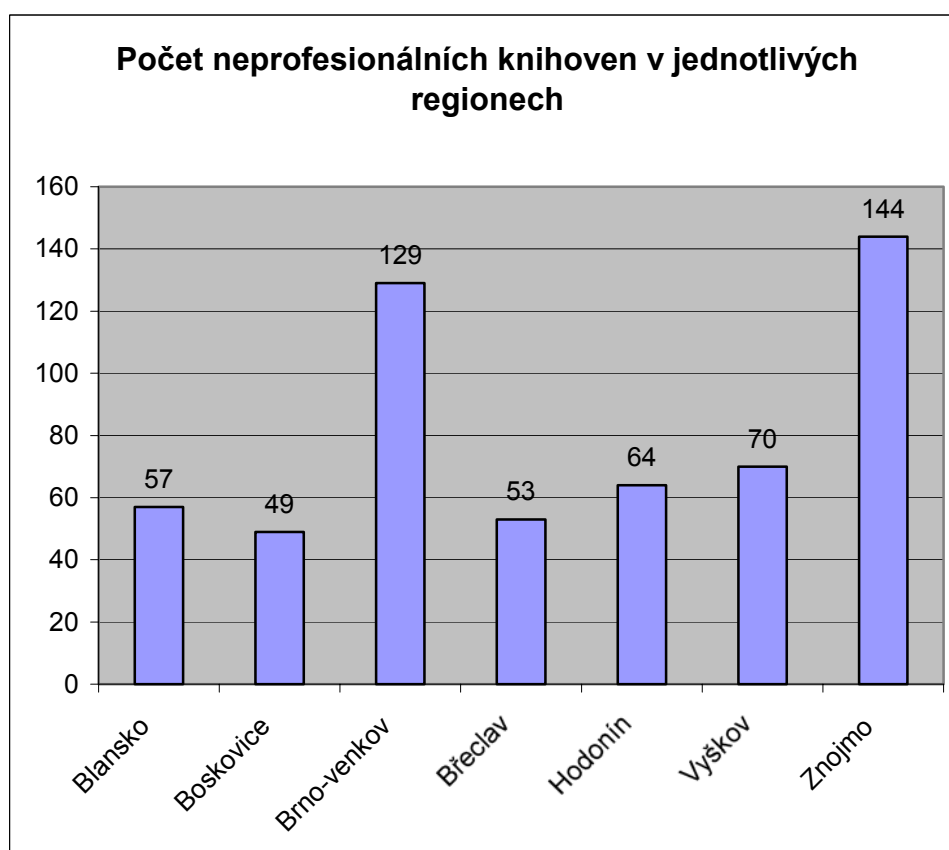
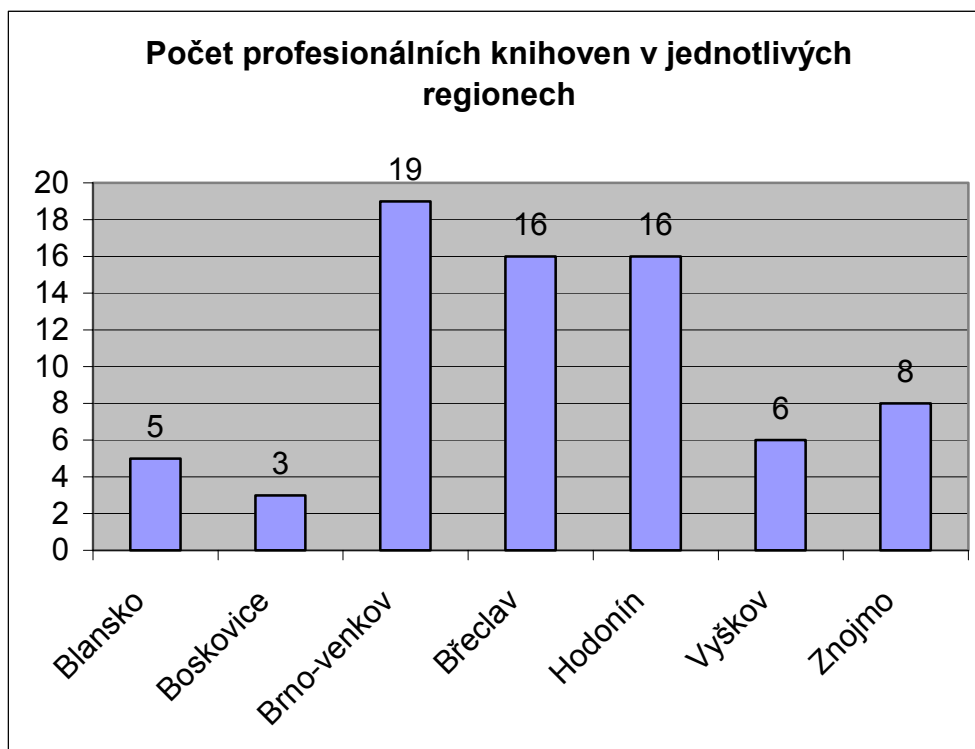
Podrobněji k jejich činnosti viz kap. 3.3.2 Vybrané ukazatele činnosti knihoven.

Veřejné knihovny Jihomoravského kraje

Veřejné knihovny v jednotlivých regionech

Region	Knihovny				Celkem
	Profesionální		Neprofesionální	Pobočky	
	Pověřené	Profesionální			
Blansko	1	5	57	9	72
Boskovice	1	3	49	20	73
Brno-město	1	0	0	35	36
Brno-venkov	1	19	129	0	149
Břeclav	1	16	53	9	79
Hodonín	1	16	64	3	84
Vyškov	1	6	70	16	93
Znojmo	1	8	144	12	165
Celkem	8	73	566	104	751

Pozn.: V okrese Brno-město působí vybraná městská knihovna – Knihovna Jiřího Mahena v Brně. Jejím zřizovatelem je statutární město Brno. Knihovna patří mezi pověřené knihovny JMK, viz. tabulka Veřejné knihovny v jednotlivých regionech, s. 10.

Vzdělanostní struktura pracovníků v knihovnách JMK v roce 2005

Odborní	VŠ knihovnického směru	41,5
	VŠ ostatní	59,6
	SŠ knihovnického směru	238,7
	SŠ ostatní	130
Ostatní		70,25
Celkem		540,05

3.3.2 Vybrané ukazatele činnosti veřejných knihoven

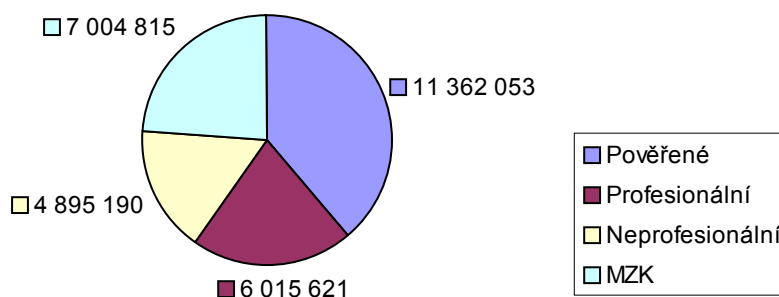
Knihovní fondy

Veřejné knihovny Jihomoravského kraje měly v roce 2005 ve svých fondech 4,823.469 knihovních jednotek, včetně Moravské zemské knihovny v Brně pak 8,640.020. Obvyklými způsoby doplňování získaly v roce 2005 celkem 189.864 svazků, úbytek ve svazcích byl bez Moravské zemské knihovny 106.143 svazků. Přírůstek svazků na 1 knihovnu byl v roce 2005 252,14 svazků, počet svazků na 1 obyvatele pak 5,95. U pověřených knihoven to bylo 2,18 svazků na obyvatele, u profesionálních knihoven 6,22 svazků a neprofesionálních 9,08 svazků na obyvatele. Návštěvníci mohli využívat 10 874 exemplářů titulů periodik. Na nákup knihovního fondu bylo vynaloženo v knihovnách kraje celkem 29,277.679 Kč.

Nákup knihovního fondu v knihovnách JMK v roce 2005

Profesionální	6 015 621
Neprofesionální	4 895 190
MZK	7 004 815
Kraj celkem	29 277 679

Nákup knihovního fondu v roce 2005

Čtenáři

V roce 2005 se zaregistrovalo ve veřejných knihovnách Jihomoravského kraje celkem **171 985 čtenářů**; to je o 2.133 méně než v roce předchozím. Kromě Moravské zemské knihovny v Brně uvedly knihovny ve všech regionech pokles v tomto statistikou sledovaném údaji. Také počet čtenářů ve věku do 15 let byl nižší než v roce 2004 a to o 1.384. Nepatrný

nárůst čtenářů této věkové kategorie má pouze okres Znojmo. Mírně se snížilo procento čtenářů z počtu obyvatel - z 15,5 % v roce 2004 na 15,2 % v roce 2005.

Procento čtenářů do 15 let se snížilo z celkového počtu čtenářů (bez MZK) z 31,1 % v roce 2004 na 30,68 % v roce 2005. Krajského průměru v tomto ukazateli nedosáhly veřejné knihovny okresu Blansko, Brno-město, Brno-venkov a Vyškov. Návštěvníci knihoven využívali knihovnické a informační služby méně než v roce 2004, celkový počet se snížil o 197.088.

Výpůjčky

Veřejné knihovny Jihomoravského kraje (bez MZK) zapůjčily v roce 2005 ze svých fondů celkem 6,732.121 knihovních jednotek. Je to o 122.793 knihovních jednotek méně než v roce 2004. Poklesly číselné výkony ve výpůjčkách u všech druhů literatury sledovaných statistikou, v profesionálních i neprofesionálních knihovnách. Totéž můžeme konstatovat o výpůjčkách periodik v síti veřejných knihoven, v profesionálních i neprofesionálních knihovnách. Zatímco v roce 2004 činil podíl výpůjček periodik na celkovém počtu výpůjček 19,66 %, v roce 2005 došlo k poklesu na 19,29 %.

Průměr Jihomoravského kraje v **obratu knihovního fondu** ve veřejných knihovnách jako celku se oproti roku 2004 snížil o 6,3 % (v roce 2004 činil obrat 91,57 % z celkového množství knihovního fondu, v roce 2005 to bylo 85,27 %). Obrat knihovního fondu se oproti roku 2004 snížil v profesionálních knihovnách pouze o 0,01 %, u neprofesionálních knihoven se snížil o 2,13 %. V obratu knihovního fondu jsou pod krajským průměrem pouze veřejné knihovny okresu Blansko.

Počet výpůjček na 1 obyvatele poklesl v porovnání s rokem 2004 o 0,45 v síti veřejných knihoven (v roce 2004 činil průměr 6,96 výpůjček na obyvatele, v r. 2005 6,51 výpůjček). Pokles byl zaznamenán i v případě počtu výpůjček vzhledem k počtu registrovaných čtenářů o 2,07 (v r. 2004 připadlo na jednoho registrovaného čtenáře v kraji 44,91 výpůjček, v roce 2005 to bylo 42,84 výpůjček). Pod krajským průměrem v počtu výpůjček na obyvatele jsou regiony Blansko (4,48), Břeclav (5,84), Hodonín (6,09), Brno-venkov (5,98), Vyškov (5,52) a Znojmo (4,48).

Statistické ukazatele veřejných knihoven JMK v letech 2003 - 2005

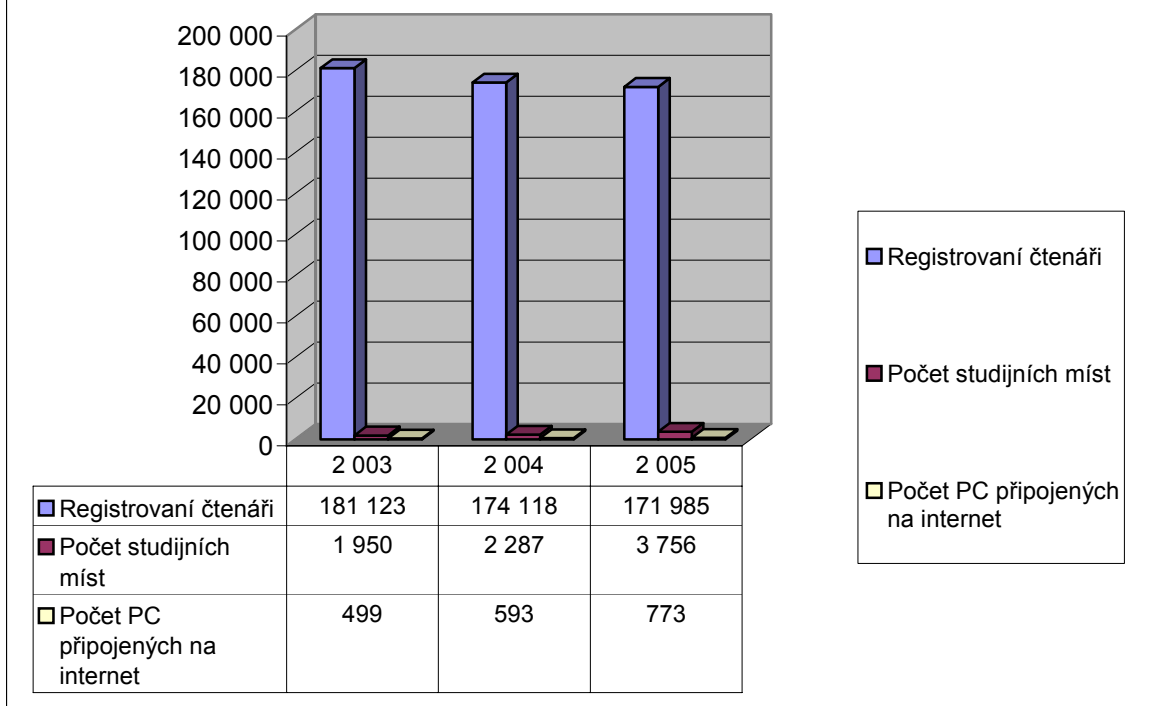
	2003	2004	2005
Knihovní fond	8 504 214	8 540 239	8 640 020
Čtenáři	181 123	174 118	171 985
Návštěvníci	2 962 780	2 914 774	2 717 686
Počet výpůjček	7 987 237	7 820 417	7 368 179
Počet studijních míst	1 950	2 287	3 756
PC s připojením na internet	499	593	773

Ostatní údaje

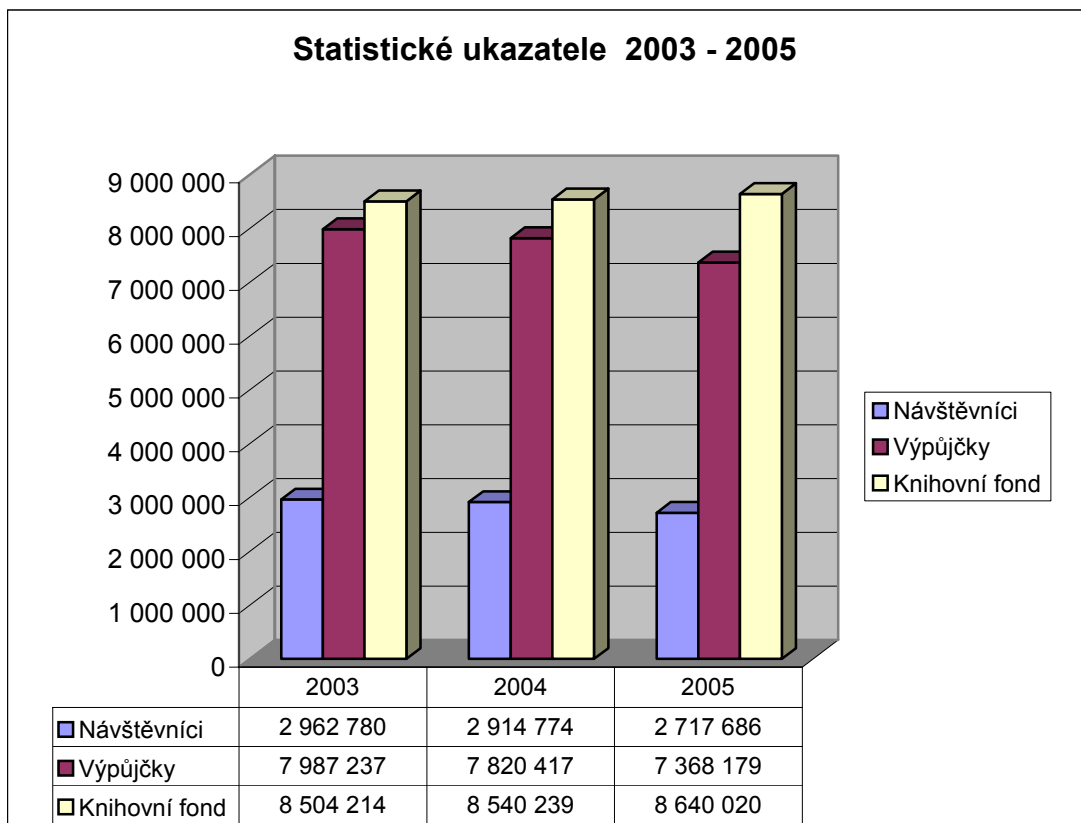
Z číselných údajů o meziknihovní výpůjční službě na krajské úrovni převládají výpůjčky originálů děl nad jejich kopiemi. Mezinárodní meziknihovní výpůjční službou bylo ovšem z kladně vyřízených 2.953 požadavků 1.878 výpůjček realizovaných kopiemi, to je 63,59 %.

Každoročně se zvyšuje počet PC pro uživatele. Proti roku 2004 vzrostl počet PC o 26,12 % (2004 – 731, 2005 – 922). O 30,35 % vzrostl počet PC připojených na internet (2004 – 593, 2005 – 922).

Statistické ukazatele 2003 - 2005

Statistické ukazatele 2003 - 2005

Demografické ukazatele veřejných knihoven JMK v roce 2005

Region	Počet obyvatel*	Počet čtenářů	% čtenářů na počet obyvatel	Počet knihoven včetně poboček	Průměrný počet obyvatel/1 knihovnu
Blansko	78 999	11 949	15,12	72	1 097,2
Boskovice	24 488	4	19,02	73	335,45
Brno-město	369 299	39 537	10,7	36	10 258,3
Brno-venkov	168 200	21 608	12,84	149	1 128,85
Břeclav	123 786	14 317	11,56	79	1 566,91
Hodonín	158 735	21 237	13,37	84	1 889,7
Vyškov	85 296	12 519	14,67	93	917,16
Znojmo	113 409	14 370	12,67	165	687,32
Celkem	1 122 212	140 195	15,2	751	1 492,3

*čerpáno ze statistických údajů knihoven

3.3.3 Specializované knihovny JMK

Specializované knihovny a základní knihovny se specializovaným knihovním fondem jsou významnou součástí systému knihoven, které budují specializovaný knihovní fond a poskytují veřejné knihovnické a informační služby popř. další činnosti (koordináční, odborné, informační, vzdělávací, metodické aj.) podle § 4, odst. (1), (2), (3) a v souladu s úkoly a posláním, pro které byly zřízeny (viz statuty a zřizovací listiny knihoven, popř. jejich zřizovatelů). Nevykonávají činnosti uvedené v § 13, odst. 2 a) – d) zákona č. 257/2001 Sb. Spolupracují však se specializovanými knihovnami a NK ČR při tvorbě souborných katalogů popř. tematických a oborových bibliografií a databází.

V Jihomoravském kraji k těmto knihovnám patří knihovny muzeí a galerií, knihovny zdravotnických zařízení, vysokoškolské a školní knihovny, knihovny ústavů Akademie věd, výzkumných ústavů, vojenské a církevní knihovny.

Specializované knihovny mají rozhodující význam pro zajištění přístupu k odborným informacím a tvoří přirozenou infrastrukturu výzkumu a vývoje, podílejí se na prohlubování odborného, zejména terciárního vzdělávání.

Zdravotnické knihovny

Zdravotnické knihovny v jednotlivých krajích vytvářejí národní síť veřejných informačních služeb ve zdravotnictví, která je koordinovaná NLK v Praze. Svoji činnost vykonává prostřednictvím regionálních center, center pro integrované činnosti lékařských fakult a fakultních nemocnic, specializovaných vzdělávacích, výzkumných a léčebně-preventivních a jiných ústředních specializovaných pracovišť, s nepominutelnou úlohou Národní lékařské knihovny. Tato pracoviště vytvářejí vyspělejší centra sítě, schopná poskytovat delegované služby dalším spolupracujícím pracovištím sítě.

V JMK pracuje celkem 23 zdravotnických knihoven. Z toho 7 evidovaných knihoven existuje v přímo řízených organizacích resortu zdravotnictví. Zbývajících 16 knihoven je v působnosti ostatních resortů (13 knihoven je evidovaných). Zdravotnické knihovny působí v různých typech zařízení – fakultní nemocnice a lékařské fakulty, odborné léčebné ústavy, vědecko-výzkumná pracoviště, hygienické stanice, léčebné lázně, střední zdravotnické školy

a další zařízení. Zdravotnické knihovny jsou registrovány v evidenci MK ČR jako specializované knihovny nebo jako základními knihovny se specializovaným knihovním fondem; jsou pracovišti veřejných informačních služeb ve zdravotnictví. Patří do systému knihoven ČR. Zpřístupňují odborné zdravotnické informace a odborné knihovnicko-informační služby odborné zdravotnické veřejnosti. Zdravotnické knihovny poskytují uživatelům klasické i elektronické informační zdroje a služby za pomoci informačních a komunikačních technologií. Prostřednictvím konsorcií zpřístupňují uživatelům elektronická odborná periodika. MZ ČR zpracovalo jako jedno z mála ministerstev Konceptci rozvoje sítě zdravotnických knihoven na léta 2005-2010, která je důležitou základnou jejich dalšího rozvoje. Činnost zdravotnických knihoven odborně koordinuje Národní lékařská knihovna v Praze, v JMK existuje volné sdružení zdravotnických knihoven s cílem koordinovat knihovnické a informační služby participujících knihoven.

Regionálním centrem zdravotnických knihoven JMK je Lékařská knihovna FN u sv. Anny v Brně, která zajišťuje pro ostatní knihovny poradenství, odborné konzultace, seznamuje s novými trendy v oboru, informačními zdroji, předává informace z jednání v NLK.

Knihovny Ústavů a poboček Akademie věd ČR

Základní údaje o knihovnách ústavů a poboček ústavů AV ČR jsou na www.iach.cz/knav/. V Brně působí celkem sedm ústavních knihoven a sedm knihoven poboček. Fondy knihoven jsou úzce oborově specializovány. Velikost a skladba ročního přírůstku se liší podle zaměření ústavu. Vedle nákupu monografické literatury a zahraničních a domácích periodik převládá nákup licencí do elektronických časopisů. K významným zdrojům doplňování literatury patří výměna.

Všechny ústavní knihovny poskytují knihovnické, informační, meziknihovní a reprografické služby ústavům AV ČR, ale i ostatním uživatelům z oblasti vědy a výzkumu. Hlavními uživateli knihoven jsou vědeckí pracovníci ústavů. Dalšími uživateli jsou pracovníci a studenti vysokých škol.

Knihovny jsou vybaveny převážně knihovnickým programem BIBIS a přispívají do Souborného katalogu AV ČR. Od původního souborného katalogu Linca přecházejí postupně na souborný katalog v systému Aleph. Vyhledávání je umožněno i prostřednictvím naskenovaných lístkových katalogů. Účast v konsorciích zajišťuje přístup a využívání zahraničních databází. Kromě Web of Science a Journal Citation Reports mají knihovny přístup i do dalších elektronických databází a elektronických informačních zdrojů. Knihovny ústavů a poboček Akademie věd přispívají do databází budovaných v Knihovně AV ČR (evidence publikační činnosti pracovníků AV ČR – ASEP – Automatizovaný Systém Evidence Publikací a evidence periodik - EVIP).

V knihovnách ústavů a poboček AV ČR pracují zpravidla 1-2 zaměstnanci. V pobočkách ústavů zajišťují knihovnické a informační služby pracovníci většinou na částečný úvazek. V rámci pracovního úvazku jsou zajišťovány i další činnosti související se zaměřením jednotlivých ústavů.

V současné době je možno vyhledávat v souborném katalogu AV ČR záznamy již devíti knihoven:

ARÚ – Archeologický ústav

ÚGN – Ústav geoniky

BFÚ – Biofyzikální ústav

ÚJČ-D – Ústav pro jazyk český – dialektologické oddělení

ÚJČ-E – Ústav pro jazyk český – etymologické oddělení

ÚE – Etnologický ústav

ÚFM – Ústav fyziky materiálů

ÚIACH – Ústav analytické chemie

Knihovny archivů

Na území JMK pracuje celkem 8 archivů - Moravský zemský archiv Brno, 6 státních okresních archivů, které jsou organizačními složkami Moravského zemského archivu, a městský archiv (Archiv města Brna). Ve všech archivech existují archivní knihovny s knihovním fondem polytematického charakteru. Fond odpovídá správnímu, kulturnímu a vědeckému poslání a významu daného archivu a jeho předchůdců.

Archivní knihovny se samy považují zpravidla za neveřejná pracoviště. Standardní knihovnická a informační činnost je zaměřena na oborovou a širší odbornou veřejnost. Bibliografická popř. dokumentační činnosti je dána potřebami archivnictví a vlastního archivu. Vzhledem k funkci knihovny jako archivní je nejširší rozsah služeb zabezpečován pracovníkům vlastního archivu (prezenční a absenční půjčování, meziknihovní služby, zhotovování rešerší, ediční činnost). Širší odborné veřejnosti jsou poskytovány výpůjční prezenční služby s možností udělení výjimek i pro absenční půjčování podle klasifikace knihovního fondu), informační služby (poradenská a konzultační činnost, bibliograficko-dokumentační činnost) a reprografické služby. Jedná se převážně o knihovny s informačními zdroji v papírové formě, které poskytují klasické informační služby. Poskytování elektronických informačních zdrojů a služeb prostřednictvím informačních a komunikačních technologií je minimální.

Moravský zemský archiv v Brně zahájil v roce 2005 (dokončení 2007) stavbu nové budovy, kde bude umístěna i knihovna a kde získá zcela nové možnosti pro rozšíření a modernizaci (počítače, Internet, www stránky, on-line katalog) své činnosti a služeb.

Knihovny muzeí a galerií

Muzejní knihovny nemají mnohdy ve srovnání s jinými veřejnými knihovnami postavení odpovídající jejich významu. Obsahují často rozsáhlé knižní bohatství a informační potenciál. Významnou složkou jejich knižních fondů je regionální literatura, která často není zastoupena v jiné knihovně regionu. Knihovny jsou zejména nedostatečně vybavené informačními technologiemi, bohaté a často unikátní knižní fondy tak nemohou být dostatečně zpracované. Rozvoj knihoven je limitován i omezenými finančními prostředky na nákup literatury. Zřizovateli muzeí a galerií jsou orgány státní správy a samosprávné orgány.

V JMK je evidovaných 14 odborných knihoven muzeí a galerií. Galerijní knihovny jsou buď pracovišti příslušné galerie nebo působí v organizaci, která je zároveň muzeem i galerií. Z hlediska významu svých fondů, uživatelským zázemím, rozsahem služeb mají prioritní postavení mezi knihovnami Knihovna Moravského zemského muzea v Brně a Knihovna Moravské galerie Brno. Obě knihovny jsou evidovány u MK ČR.

Jako nová pobočka Muzea Brněnska byl v roce 2005 otevřen v prostorách benediktinského kláštera v Rajhradě Památník písemnictví na Moravě, který má ve správě knihovnu Muzea Brněnska a knihovnu benediktinského kláštera.

Knihovna Moravské galerie Brno je automatizovaná, její služby i katalog jsou přístupné v elektronické podobě na webových stránkách MG a přímo knihovny. Je jedinou moravskou knihovnou, která se účastní projektu Virtuální umělecké knihovny (<http://vuk.upm.cz/projektvuk.htm>).

V Brně také působí knihovna Památkového ústavu, která slouží převážně zaměstnancům ústavu. V omezené míře a pouze prezenčně poskytuje svoje služby také externím návštěvníkům. Fond knihovny je zaměřen na památkovou péči a příbuzné obory.

Muzejní knihovny shromažďují, evidují, zpracovávají, uchovávají a zpřístupňují literární dokumenty sbírkové povahy, dokumenty dokládající kulturní a jiné činnosti v regionu a dokumenty potřebné pro odbornou práci zaměstnanců muzea i odborné veřejnosti. Jejich knihovní fond má zpravidla dvě části: historický fond obsahuje dokumenty sbírkové povahy, ve specializovaném fondu knihovny jsou dokumenty vztahující se k odborné činnosti muzea. Součástí studoven jsou příruční knihovny s volně přístupnými knižními, novinovými i časopiseckými fondy. Provoz galerií a muzeí je zajišťován z rozpočtu zřizovatele. K modernizaci technického vybavení a ke zlepšení služeb uživatelům předkládají knihovny projekty do veřejně vyhlášených výběrových řízení.

Vysokoškolské knihovny

Knihovny vysokých škol plní nezastupitelnou úlohu jako místa přístupu k informacím, znalostem a vzdělávacím technologiím jak při realizaci akreditovaných studijních programů či programů celoživotního vzdělávání, tak pro vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti.

V Jihomoravském kraji se nachází šest státních a sedm soukromých vysokých škol. Vysokoškolské knihovny slouží studijní a vědecké práci vysokoškolských studentů a pedagogů. Jsou speciálními odbornými pracovišti, která vzhledem k dislokaci jednotlivých fakult pracují jako samostatné fakultní knihovny. Existence ústředních knihoven je spíše výjimkou (např. Veterinární a farmaceutická univerzita, MZLU), převažují fakultní knihovny. Prosazuje se však snaha o koordinaci odborných činností (správa knihovnického software, dodržování standardů ve zpracování, nákup licencí apod.). Většina vysokoškolských knihoven má elektronické katalogy v knihovnickém systému Aleph. Knihovny jsou zřizovány a udržovány z rozpočtu jednotlivých fakult a také z finančních zdrojů získaných prostřednictvím účasti na projektech vyhlášených na území ČR i v zahraničí.

Kromě tištěných informačních zdrojů má stále větší význam přístup ke zdrojům elektronickým. Jejich získávání bylo v letech 2000-2004 podpořeno realizací projektů v rámci programu „Informační zdroje pro výzkum a vývoj – LI“ vyhlášených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Na období let 2005-2009 byl schválen projekt 1N040667 Zajištění klíčových informačních zdrojů a služeb pro technické obory (přístup do databází Compendex, Iconda, Inspec aj.). Rozvoj technické a technologické infrastruktury vysokoškolských knihoven byl podpořen grantovými projekty Fondu rozvoje vysokých škol.

Zlepšuje se také prostorová situace knihoven. Mnohé získaly nové prostory nebo stávající rekonstruovaly a rozšířily. Většina knihoven tak mohla zpřístupnit svoje fondy ve volném výběru a zvýšit počty studijních míst. Systematickou pozornost věnují informačnímu vzdělávání svých studentů.

Školní knihovny

Jedná se o knihovny pro žáky a učitele na základních, středních nebo vyšších odborných školách, jejichž hlavním úkolem je informační a dokumentační zajištění vyučovacího procesu. Tyto knihovny zřizuje a udržuje finančními prostředky zřizovatel. Stále více těchto knihoven působí jako Informační a studijní centra škol, tedy knihovna umožňující studium z nejrůznějších informačních zdrojů včetně Internetu a AV médií. V Jihomoravském kraji působí celkem 281 základních škol, 40 gymnázií, 80 středních odborných škol, 45 středních odborných učilišť a 16 vyšších odborných škol. Většina knihoven na těchto školách není evidovaná. Činnost těchto knihoven vykazuje různou míru intenzity, a to zejména v závislosti na personálních (výjimečně se jedná o profesionální knihovníky) a finančních možnostech školy. Postupně se knihovny automatizují, ze standardních knihovnických SW využívají

LANIUS a CLAVIUS. Vedoucí školních knihoven získávají znalosti a zkušenosti ve specializovaných knihovnických kurzech organizovaných Střediskem služeb školám a Zařízením pro DVPP Brno a MZK Brno, seminářích, odbornou metodickou pomoc poskytují veřejné knihovny JMK. Přehled o činnosti školních knihoven bude každoročně (od roku 2005) vyhodnocován prostřednictvím nového statistického výkazu pro školní knihovny.

Vojenské knihovny

V Jihomoravském kraji působí celkem osm evidovaných vojenských knihoven, z toho jedna jako Studijní a vědecká knihovna na Univerzitě obrany v Brně. Podílí se na dokumentografickém a knihovnickém zpracování vojenské odborné literatury a vojenských časopisů v rámci celoarmádního vědeckoinformačního systému, jehož součástí jsou další pracoviště jako je Agentura vojenských informací a služeb Praha a Vojenský lékařský výzkumný a doškolovací ústav Hradec Králové.

Dvě knihovny působí ve Vyškově, další v Mikulově a v Bučovicích. V Brně je součástí knihoven VÚ i Hudební knihovna.

Všechny knihovny zabezpečují informační potřeby svých vojenských útvarů, literatura je převážně specializovaná, menší část tvoří beletrie. Kromě knihovnických činností vykonávají jednotlivá pracoviště v různé míře také dokumentační, rešeršní, studijní a rozborovou činnost. V omezené míře se zatím uskutečňuje vzájemná koordinace činností.

Církevní knihovny

V České republice působí v současné době celkem 38 teologických knihoven. Přestože nemají vypracovanou strategii svého dalšího rozvoje, spolupracují vzájemně i s ostatními odbornými knihovnami. Prakticky naplňují doporučení papežského dokumentu Církevní knihovny v poslání církve z roku 1994 (Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2002), který zdůrazňuje roli církevních knihoven coby nositelů kultury a evangelizace. Podle tohoto dokumentu by měla biskupství i řehole vytvářet ústřední knihovny, uchovávat vzácné sbírky a katalogizovat fondy.

V Jihomoravském kraji byla pro odbornou veřejnost v roce 2003 zpřístupněna Knihovna Biskupství brněnského. Jejím zřizovatelem je Biskupství brněnské. Od roku 2001 se Knihovna snaží navázat na tradici biskupské alumnátní knihovny, jejíž činnost byla minulým režimem násilně ukončena. Fond tvoří převážně literatura teologická, náboženská, filozofická, pedagogická a psychologická. Knihovna slouží k prohlubování náboženské vzdělanosti pro duchovní, laiky, pedagogy, studenty středních a vysokých škol. Literatura je postupně ukládána do automatizovaného systému a katalog je přístupný na <http://www.biskupstvi.cz/knihovna/index.php?polozka=4>.

Současný stav spolupráce a koordinace činností

Spolupráce knihoven v JMK se uskutečňuje v různé míře a v různé intenzitě. Tato situace je ovlivněna finančními možnostmi knihoven (automatizace, nákup licencí) a také závisí na potřebě a zájmu knihovníků vzájemně spolupracovat. Všechny knihovny Jihomoravského kraje se mohou zúčastňovat vzdělávání, které každoročně pořádá Moravská zemská knihovna v Brně. Ať už se jedná o rekvalifikační knihovnické kurzy či nejrůznější odborné kurzy a semináře. Plán vzdělávání určený všem knihovníkům kraje je každoročně zveřejňován na webových stránkách. MZK slouží zároveň jako metodické, poradenské a konzultační centrum

pro nejrůznější otázky knihovnické teorie i praxe. Využívání grantů či vlastní projekty se zatím podařilo uskutečnit pouze v síti zdravotnických knihoven.

Od roku 2002 organizuje pravidelně MZK spolu se Střediskem služeb školám Brno celostátní konference Informační gramotnost – vědomosti a dovednosti pro život, které jsou určené ředitelům a knihovnám základních a středních škol. Pořádají se semináře určené výměně zkušeností pro veřejné, školní a vysokoškolské knihovny.

Od roku 2005 organizuje MZK 1–2 krát ročně seminář pro knihovny paměťových institucí JMK: http://www.mzk.cz/region/zapis_pamet_institute_05.php.

3.4 Standard VKIS

MK ČR vydalo v březnu 2005 v návaznosti na knihovní zákon a v souladu s koncepcí rozvoje knihoven v České republice na léta 2004 až 2010 Metodický pokyn k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území ČR. Stanovuje základní kvantitativní a kvalitativní podmínky pro poskytování VKIS. Metodický pokyn má motivační charakter, jeho parametry mají být využívány např. při poskytování dotací knihovnám.

Cílem standardu VKIS je:

- zlepšení dostupnosti a kvality VKIS,
- umožnit knihovnám, provozovatelům knihoven a orgánům státní správy a samosprávy kontrolu a srovnání dostupnosti služeb a jejich kvality,
- zajistit systematickou podporu rozvoje knihovnických a informačních služeb zejména v malých městech a obcích,
- být nástrojem motivace,
- využívat indikátory jednotlivých standardů při poskytování dotací knihovnám.

Standard se vztahuje na knihovny zřizované nebo provozované obcemi a na krajskou knihovnu, tedy na knihovny, které v kraji tvoří základní infrastrukturu, zajišťující obyvatelům dostupnost knihovnických a informačních služeb.

3.4.1 Programy na podporu VKIS

Program podpory zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven

Mezi hlavní cíle Programu patří:

- 1) Zajištění dostupnosti VKIS ve všech místech ČR.
- 2) Vyrovnání rozdílů v poskytování informačních a knihovnických služeb obyvatelům měst a malých obcí.
- 3) Zajištění kvality a kontinuity VKIS v návaznosti na informační potřeby uživatelů.
- 4) Odstranění nežádoucích diferencí v úrovni poskytování VKIS mezi jednotlivými regiony a kraji.
- 5) Účelná dělba práce a koordinace odborných činností.
- 6) Efektivní využití veřejných finančních prostředků.
- 7) Garance průběžné aktualizace knihovního fondu veřejných knihoven v regionu.
- 8) Udržení odborného standardu služeb v knihovnách regionu.
- 9) Garance kvalifikačního růstu pracovníků knihoven (celoživotní vzdělávání).

Grantový program **Knihovna 21. století**

Je zaměřen na podporu nadstandardní knihovnické, informační a kulturně vzdělávací činnosti zejména základních knihoven, ale také na podporu dostupnosti informací pro občany se zdravotním postižením. Vyhlašované okruhy se každoročně mění v závislosti na aktuálních potřebách oboru.

Grantový program **VISK3 – Informační centra veřejných knihoven**

Podprogram VISK3 je určen na podporu informační infrastruktury veřejných knihoven. Knihovny především menších měst a obcí mohou žádat o finanční prostředky na zahájení automatizace knihovnických činností. O grant mohou požádat i knihovny, které již automatizaci zahájili a potřebují finanční prostředky na její rozšíření a přechod na nový systém.

Projekt internetizace knihoven

Usnesením vlády č. 877 ze dne 15. září 2004 byl schválen Projekt internetizace knihoven. Ministerstvo informatiky v něm dostalo za úkol zajistit do konce roku 2006 (novela KZ posunuje termín do 31. 12. 2007) kvalitní a bezpečné internetové připojení všech knihoven evidovaných podle knihovního zákona. Projekt vznikl jako reakce na ustanovení knihovního zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb. Podle § 4 tohoto zákona patří mezi veřejné knihovnické a informační služby také „umožnění přístupu k vnějším informačním zdrojům, ke kterým má knihovna bezplatný přístup“. V návaznosti na toto ustanovení je v § 24 uveden dle novely časový mezník 31. 12. 2007, do kdy musí každá evidovaná knihovna tuto povinnost zajistit.

Podrobněji viz kap. 5, s. 33.

Program obnovy venkova

Ministerstvo pro místní rozvoj realizuje v rámci regionální politiky Program obnovy venkova podporu veřejně přístupných internetových stanic ve venkovských obcích. Předmětem programu je příprava a realizace projektů obnovy vesnic, integrovaných projektů venkovských mikroregionů a osvětová, poradenská a vzdělávací činnost. Program je důležitým zdrojem pro financování informačních center v malých obcích.

Program Česká knihovna

Cílem programu je zajistit dostupnost současné české literární tvorby v síti veřejných profesionálních knihoven a podpořit rozsah a stabilitu odbytu původní české tvorby na knižním trhu. Je zaměřen na kvalitní, ale komerčně méně úspěšné tituly uměleckých děl, děl literární vědy a kritiky.

3.5 SWOT analýza poskytování VKIS

Za pomoci této techniky byl vytvořen seznam silných (Strengths) a slabých (Weakness) stránek, příležitostí (Opportunities) a hrozeb (Threats). V celkovém výsledku jde zejména o využívání příležitostí a odstranění slabých stránek.

S - silné stránky

- Tradice poskytování knihovnických a informačních služeb a pozitivní přijímání služeb knihoven veřejností.
- Rozsáhlá síť knihoven poskytujících VKIS.
- Tradičně dobrá spolupráce mezi krajskou knihovnou a pověřenými knihovnami.
- Dobrá spolupráce s jinými krajskými knihovnami a Národní knihovnou ČR.
- Rozvíjení spolupráce s paměťovými institucemi.
- Krajská knihovna jako metodické, školící a ústřední centrum kraje.
- Standardizace procesů zpracování a zpřístupnění knihovních fondů.
- Rozšiřování všeobecné dostupnosti a nabídky služeb uživatelům.
- Informovanost o činnosti veřejných knihoven včetně statistických údajů.
- Vybavenost knihoven informačními a komunikačními technologiemi.
- Možnost internetové komunikace.
- Licence ke kvalitním elektronickým informačním zdrojům.
- Systém mimoškolního vzdělávání knihovníků.
- Ochota se vzdělávat.
- Kladný vztah k profesi.

W - slabé stránky

- Nedostatek finančních prostředků.
- Malá aktualizace knihovních fondů, nedostatečný objem financování nákupu knihovních fondů a dalších informačních zdrojů.
- Nedostatečné prostorové zajištění činnosti knihoven.
- Nevyrovnaný rozsah a kvalita poskytovaných služeb v rámci regionů.
- Málo rozvinutá spolupráce mezi knihovnami, muzei a archivy.
- Absence systematického začlenění knihoven do vzdělávacích a výchovných programů všech typů škol, absence informační výchovy.
- Nedostatečné využívání informačních zdrojů.
- Nevyjasněnost vztahů mezi držiteli autorských práv a knihovnami.
- Nedostatečná kvalifikace pracovníků v „malých“ knihovnách.
- Nedostatek pracovníků vyplývající z malého objemu prostředků na platy.
- Malý počet webových stránek u menších městských a místních knihoven.
- Nízký počet knihoven s bezbariérovým přístupem.
- Část knihoven nepřipojených na internet.
- Nejistota financování regionálních funkcí.
- Nedostatečná připravenost knihoven na mimořádné události v souvislosti s krizovými situacemi.
- Malá účast knihoven na zahraničních projektech.

O - příležitosti	T - hrozby
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Knihovny jsou tradičně dobře vnímány veřejností. ▪ Jsou integrální součástí infrastruktury výzkumu a vývoje. ▪ Mají důležité poslání při trvalém uchovávání a zpřístupňování všech typů dokumentů. ▪ Finanční zajištění Programu výkonu regionálních funkcí knihoven. ▪ Zvyšuje se zájem o služby, které integrují využití papírových i digitálních nosičů informací. ▪ S knihovnami je v Evropské unii počítáno jako s přístupovými místy k internetu. ▪ V rámci evropské integrace podpora propojování lokálních informačních zdrojů. ▪ Poptávka po vzdělávání, nabídka volnočasových aktivit a mimoškolního vzdělávání. ▪ Informační zdroje pro školní vzdělávání. ▪ Rozvoj systému celoživotního vzdělávání a užívání nových informačních technologií. ▪ Množnost připojování knihoven k internetu v rámci programu Intranet veřejné správy. ▪ Zakotvení moderního pojetí VKIS v knihovním zákoně. ▪ Kvalifikovaný personál. ▪ Spolupráce paměťových institucí a neziskových organizací při plánování kulturních aktivit. ▪ Grantová podpora a vícezdrojové financování. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stagnace či omezení rozpočtů knihoven, nebudou schopny nakupovat literaturu a nesplní očekávání svých uživatelů. ▪ Knihovny přestanou být považovány za veřejnou službu a budou tlačeny ke zpoplatňování základních služeb, čímž bude narušen princip rovného přístupu k informacím. ▪ Nezájem zřizovatelů o rozvoj a činnost knihoven a nedocení jejich společenské role. ▪ Nezájem veřejnosti o služby knihoven, snižování počtu dětských čtenářů. ▪ Legislativní problematika – autorský zákon. ▪ Knihovny nebudou schopny trvale uchovávat kulturní dědictví (rozpad kyselého papíru a omezování digitálních dokumentů). ▪ Nízká úroveň efektivního vyhledávání a využívání informačních zdrojů, také vzhledem k absenci systematické informační výchovy. ▪ Z finančních důvodů ztráta přístupu k zahraničním elektronickým zdrojům. ▪ Nevyřešené skladovací prostory. ▪ V důsledku nedostatečného mzdového ohodnocení odliv kvalifikovaných pracovníků a neschopnost zajistit odpovídající úroveň služeb. ▪ Zhoršování stavu nevyhovujících prostor, omezování služeb. ▪ Konkurence jiných médií a firem, nezájem o kvalifikované služby knihoven. ▪ Trvalý růst cen informačních zdrojů. ▪ Cenový lobbing národních a nadnárodních vydavatelských a dodavatelských společností.

3.5.1 Shrnutí SWOT analýzy

Poskytování kvalitních VKIS má významnou oporu v knihovním zákoně č. 257/2001 Sb., který je legislativní normou vytvářející podmínky pro poskytování moderních služeb. Metodický pokyn MK ČR a Standardy VKIS umožňují vést konstruktivní jednání se zřizovateli a poskytovateli VKIS uživatelům knihoven a občanům. Významnou měrou

napomáhá rozvoji VKIS dnes již převažující automatizace a internetizace knihoven. V JMK jsou VKIS poskytovány nevyrovnaně, jednotlivé obce, města mají rozdílné podmínky a je třeba se zaměřit na zjištění problémů a jejich odstraňování. Cíleně se snažit o zajišťování služeb sociálně a zdravotně znevýhodněným skupinám občanů, národnostním menšinám a dalším specifickým skupinám. Pro další rozvoj VKIS je třeba, aby se knihovny u svých zřizovatelů prosazovaly jako informační instituce, informační centra daných lokalit. Ve větším rozsahu je třeba poskytovat VKIS nejen registrovaným uživatelům, ale všem občanům, podporovat celoživotní vzdělávání a informační gramotnost. Dalším požadavkem podmiňujícím rozvoj VKIS je kvalitnější odborná spolupráce knihoven v regionech i v kraji a podpora dalšího vzdělávání pracovníků knihoven.

4 Koncepce rozvoje VKIS v JMK na léta 2006 – 2010

4.1 Strategický cíl rozvoje VKIS v JMK

Hlavní cíl rozvoje VKIS v JMK vychází z hlavního cíle Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2004-2010, zohledňuje přitom situaci v JMK a zejména jednotlivé dílčí cíle vyjadřují konkrétní vizi rozvoje knihovnictví kraje.

Strategickým cílem rozvoje VKIS v JMK je zajistit všem občanům prostřednictvím knihovního systému rovný přístup k tištěným dokumentům a dalším informačním zdrojům. Usilovat o vytvoření informační infrastruktury pro výchovu a celoživotní vzdělávání, uspokojovat kulturní zájmy, výzkumnou a vývojovou činnost, naplňovat volnočasové aktivity. Prostřednictvím všech dostupných prostředků usilovat o růst vzdělanosti a celkový harmonický rozvoj každého jednotlivce.

4.2 Dílčí cíle Koncepce

Rozhodující roli v poskytování VKIS mají základní knihovny s univerzálními knihovními fondy. Cíle a opatření VKIS jsou proto zaměřeny zejména na základní knihovny.

Pro zajištění kvalitně a efektivně pracujícího systému knihoven v JMK a pro plnění všech úkolů stanovených knihovním zákonem bude třeba zaměřit se v následujícím období na tyto oblasti:

- 4.2.1 Krajský knihovní systém a kooperace knihoven,
- 4.2.2 Zlepšení dostupnosti VKIS na území kraje,
- 4.2.3 Rovný přístup k veřejným knihovnickým a informačním službám,
- 4.2.4 Doplnování a zpracování knihovních fondů a dalších informačních zdrojů,
- 4.2.5 Rozvoj lidských zdrojů,
- 4.2.6 Analytická, výzkumná a publikační činnost,
- 4.2.7 Prostorové a technické zajištění činnosti knihoven.

4.2.1 Krajský knihovní systém a kooperace knihoven

- Pokračovat v odborné spolupráci veřejných i specializovaných knihoven v kraji. Spolupracovat na zavádění nových informačních technologií a využívání grantových možností. Prostřednictvím odborného vzdělávání zajišťovat kompatibilitu a standardizaci knihovnických činností.
 - Rozvoj činnosti knihoven podpořit odbornou poradenskou a konzultační činností poskytovanou v rámci RF všem knihovnám JMK.
 - Spolupracovat na rozšiřování a zkvalitňování knihovnických a informačních služeb.
 - Podporovat rozvoj knihoven jako informačních a komunitních center spolupracujících s dalšími institucemi (neziskovými institucemi).

Garant: MZK

Předpokládaný zdroj financování: MK ČR (např. VISK2), JMK, obce, další zdroje (granty apod.)

4.2.2 Zlepšení dostupnosti VKIS na území kraje

- Pokračovat v realizaci regionálních funkcí, tak aby bylo dosaženo vyrovnané a odborně kvalifikované úrovně poskytování VKIS, bez ohledu na region či obec.

Garant: MZK

Předpokládaný zdroj financování: JMK

- Pokračovat a dokončit připojení knihoven na internet, napojit všechny knihovny provozované veřejnou správou na internet prostřednictvím komunikační infrastruktury veřejné správy a rozšířit nabídku veřejně přístupných internetových stanic. Zlepšit vybavenost knihoven informačními a komunikačními technologiemi.

Garant: MZK

Zajistí: provozovatelé knihoven

Předpokládaný zdroj financování: MK ČR, MI ČR, JMK, obce

- Odborně garantovat a zajišťovat uvádění standardů IFLA v oblasti knihovnických a informačních služeb do praxe knihoven.
- Sledovat a řešit optimální přístupnost a dostupnost služeb uživatelům. Zajistit bezbariérový přístup a možnost využívání služeb knihoven zdravotně i sociálně handicapovanými občany.
- Odborně zajišťovat realizaci meziknihovnických služeb (MS a MVS).
- Přístup k informačním zdrojům v tradiční i elektronické formě, efektivní využívání knihovního i informačního fondu knihoven kraje.

Garant: MZK, PK, obce

Předpokládaný zdroj financování: MK ČR, JMK, obce, provozovatelé knihoven

4.2.3 Rovný přístup k veřejným knihovnickým a informačním službám

- Rozvíjet činnost knihoven jako informačních center měst a obcí, míst, kde občan získá informace, které potřebuje pro svůj život.
- Rozvíjet vhodné aktivity a vzdělávací programy na podporu celoživotního vzdělávání občanů.
- Služby pro děti a mládež odborně zajišťovat ve spolupráci s členy Klubu dětských knihoven SKIP JM, další odborné služby zajišťovat ve spolupráci s odbornými pracovníky pověřených knihoven.
- Rozšiřovat a zkvalitňovat služby pro handicapované občany, národnostní menšiny, nezaměstnané a sociálně znevýhodněné občany.
- Vytvářet podmínky pro zajišťování informační výchovy uživatelů ke zvýšení jejich funkční gramotnosti a schopnosti efektivně vyhledávat informace, pracovat s informačními zdroji. Všeestranně podporovat zvyšování informační gramotnosti všech věkových skupin uživatelů.
- Podporovat aktivní účast občanů na životě obce, pomáhat a poskytovat prostor pro komunitní a kulturní život v obci, městě.

4.2.4 Doplnování a zpracování knihovních fondů a dalších informačních zdrojů

- Odborně garantovat naplňování ustanovení knihovního zákona a prováděcí vyhlášky v oblasti aktualizace, revizí a vyřazování knihovního fondu.
 - Odborně garantovat zajišťování výměnných souborů z pověřených knihoven základním knihovnám v regionech.
 - Zajišťovat respektování a využívání platných standardů pro zpracování dokumentů.
 - Zabývat se kvalitním budování fondů a jejich optimální ochranou.
 - Řešení odborných problémů s odbornými pracovníky knihoven v sekci KF při MZK.
 - Odborně garantovat naplňování ustanovení knihovního zákona a prováděcí vyhlášky v oblasti aktualizace, revizí a vyřazování knihovního fondu.
 - Odborně garantovat zajišťování výměnných souborů z pověřených knihoven základním knihovnám v regionech.
 - Zajišťovat respektování a využívání platných standardů pro zpracování dokumentů.
 - Zabývat se kvalitním budování fondů a jejich optimální ochranou.
 - Řešení odborných problémů s odbornými pracovníky knihoven v sekci KF při MZK.
 - Krajský systém MVS.
 - Internet – el. dodávání dokumentů.
 - Spolupráce a koordinace s krajskými knihovnami i knihovnami regionu při tvorbě bibliografií, databází.
 - Podílet se na budování a tvorbě souborného katalogu ČR, na budování souboru národních autorit.

Garant: MZK

Zajistí: zřizovatelé knihoven

Předpokládaný zdroj financování: MK ČR, JMK

4.2.5 Rozvoj lidských zdrojů

V oblasti vzdělávání bude MZK postupovat podle zpracované Koncepce mimoškolního vzdělávání knihovníků (součást celoživotního vzdělávání knihovníků) JMK 2006 – 2010, která je přílohou a součástí Koncepce knihovnictví JMK 2006 – 2010.

- MZK jako garant vzdělávání knihovníků JMK bude systematicky a cílevědomě zabezpečovat soustavné obnovování a zvyšování kvalifikace pracovníků knihoven.
 - Výukové centrum MZK bude svoji činnost koordinovat s aktivitami pověřených knihoven a uskutečňovat je ve vzájemné spolupráci.
 - Na přípravě náročnějších a rozsáhlejších vzdělávacích projektů a programů spolupracovat s dalšími krajskými knihovnami.
 - Další vzdělávání knihovníků veřejných i specializovaných zajišťovat formou kurzů, seminářů, porad a výměny zkušeností.
 - Zajišťovat základy počítačové gramotnosti nadále systémem pravidelných kurzů ICT v počítačové učebně výukového centra MZK na základě finanční podpory z projektu VISK2 MK ČR.
 - Systematicky seznamovat odborné pracovníky s aktuálními trendy oboru.

Práce odborných sekcí:

Na řešení odborných úkolů se podílí knihovníci veřejných knihoven v rámci

Klubu dětských knihoven JMK (problematika práce s dětskými čtenáři, organizace práce oddělení pro děti),

Sekce knihovních fondů (standarty zpracování dokumentů, katalogizační politika a praxe v ČR),

Sekce knihovnických a informačních služeb (formy práce, komunikace).

Zajistí: MZK, PK

Předpokládaný zdroj financování: JMK, MK ČR (VISK)

4.2.6 Analytická, výzkumná a publikační činnost

Zahrnuje zpracovávání analytických a koncepčních materiálů a ediční činnost:

- Vydávání časopisu Duha (Zpravodaj o knihách a knihovnách Moravy) 4x ročně.
- Vydávání ročenky Výsledky činnosti veřejných knihoven Jihomoravského kraje v roce...v elektronické formě (Komentáře a srovnávací tabulky na základě statistických výsledků činnosti knihoven, pomocný analytický materiál pro ředitele a vedoucí pracovníky).
- Odborné materiály a sborníky pro vzdělávání knihovníků a zkvalitňování práce knihoven.

Moravská zemská knihovna jako krajská knihovna Jihomoravského kraje bude také při řešení odborných otázek a při posuzování moderních a efektivních metod práce spolupracovat s odbornými pracovníky veřejných a specializovaných knihoven.

Zajistí: MZK ve spolupráci se zřizovateli knihoven

Předpokládaný zdroj financování: města, obce, JMK

4.2.7 Prostorové a technické zajištění činnosti knihoven

Technické ústředí knihoven

Pracoviště zajišťuje tiskopisy, pomůcky a zařízení pro knihovny celé ČR, zajišťuje program MK ČR Česká knihovna, dle požadavků knihoven nakupuje a distribuuje novou českou literaturu do veřejných knihoven ČR.

- Zajištění konzultační a poradenské služby pro knihovny v oblasti automatizace a vybavování ICT.
- Prostorové zajištění knihoven (rekonstrukce).
- Zajištění dostupnosti služeb knihoven (Typizační směrnice), pobočky ve vzdálenějších částech velkých měst.
- Bezbariérový přístup do knihoven.

Zajistí: zřizovatelé knihoven

Předpokládaný zdroj financování: MK ČR, města, obce

4.3 Regionální funkce

4.3.1 Charakteristika regionálních funkcí

Zabezpečování regionálních funkcí ve veřejných knihovnách bylo vedeno zjištěním, že zejména neprofesionální a „malé“ profesionální knihovny nemají takové zázemí (personální, technické, informační) a požadavky, které stále na jejich činnost narůstají, nemohou za daných podmínek plnit. Opakující se mechanické činnosti lze zajistit efektivněji z jedné knihovny. Důležitá pro knihovny je také odborná pomoc, zajištění vzdělávání, výměny zkušeností, zprostředkování informací o nových trendech v oboru a podpora při zajišťování kvality a aktualizace knihovnických fondů.

V rámci smluvního systému poskytuje knihovna s regionálními funkcemi knihovnám městským a obecním v rámci své územní působnosti různé druhy služeb a podporuje vzájemnou spolupráci. Je tak umožněna dělba práce a efektivní využívání veřejných finančních prostředků. Zejména v malých knihovnách je garantováno udržení odborného standardu služeb. Je umožněna dostupnost knihovnických a informačních služeb a jsou vyrovnávány rozdíly mezi možnostmi, které mají obyvatelé měst a malých obcí. Mezi regionální funkce patří v souhrnu činnosti, které jsou ekonomicky i odborně nejefektivnější a nejkvalitnější, pokud je jedna knihovna na dobré profesionální úrovni vykonává i pro skupinu dalších knihoven.

Při zajišťování regionálních funkcí musely být v JMK zohledněny tyto skutečnosti: jednotlivé okresy se odlišují rozlohou, demografickými údaji, počtem a velikostí obcí a tedy i knihoven, úrovní jimi poskytovaných knihovnických služeb. Z rozboru stavu knihovnictví v okresech JMK, kde regionální služby nebyly zabezpečovány od poloviny 90. let, vyplynulo, že pověřené knihovny je musí nabídnout a zajistit především neprofesionálním knihovnám a profesionálním knihovnám v menších městech. Regionální služby musí zabezpečovat kvalifikovaní pracovníci včetně vedoucích pracovníků pověřených knihoven. Stav v doplňování knihoven novou literaturou ukazoval, že bude třeba pro knihovny zajišťovat odborné činnosti spojené s vyššími finančními náklady (např. budování výměnných fondů, jejich distribuce a cirkulace v knihovnách). Vzhledem k tomu, že poskytování regionálních služeb a jejich odběr probíhá na smluvním základě, byly do výkonu regionálních funkcí v jednotlivých okresech zainteresovány obce a města, zřizovatelé knihoven.

Region	Počet obsluhovaných knihoven	Počet pracovních úvazků	pracovník/ počet knihoven	% z dotace na KF	Kč na nákup KF pro 1 knihovnu	% z celkové dotace mzdových nákladů
Blansko	78	3	26	23,38	3 339,38	40,04
Boskovice	76	1,9	40	23,85	3 214,53	33,59
Brno-město	15	2	7,5	56,42	21 402	31,81
Brno-venkov	153	5,6	27,32	39,78	6 737,58	24,31
Břeclav	78	3,35	23,28	20,65	4 424,14	44,52
Hodonín	80	3,5	22,85	35,42	8 865	35,04
Vyškov	92	3,8	24,21	13,82	2 179,32	51,58
Znojmo	154	4,3	35,81	29,22	4 040,79	41,67
Kraj	726	27	26,88	29,75	5.142,86	37,3

4.3.2 Standardy pro výkon regionálních funkcí

Ministerstvo kultury ČR doporučuje standard pro výkon regionálních funkcí krajských knihoven vzhledem k veřejným knihovnám v rámci kraje. Standard je souborem nároků na způsob a úroveň plnění regionálních funkcí krajskými a pověřenými knihovnami. Je sestaven z několika částí upravujících parametry pro jednotlivé regionální funkce, vždy pro knihovnu krajskou a knihovnu pověřenou. Standard je součástí Metodického pokynu MK ČR k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky.

Vztahuje se na činnost v těchto oblastech:

1. Poradenská a konzultační činnost, metodické návštěvy, plány, rozborů.
2. Statistika knihovnických činností.
3. Vzdělávání knihovníků, semináře a porady.
4. Tvorba výměnných knihovních souborů, jejich cirkulace a distribuce.
5. Pomoc při revizi a aktualizaci knihovních fondů.
6. Nákup a zpracování knihovních fondů pořízených z prostředků provozovatele (obce) a jejich distribuce.
7. Servis automatizovaného knihovního systému.

4.3.3 Realizace výkonu RF v kraji

Regionální funkce v JMK vycházejí z **Programu podpory zajištění regionálních funkcí knihoven v Jihomoravském kraji**.

Výkonem regionálních funkcí jsou delegovány pověřené knihovny. Výběr takové knihovny provádí MZK jako krajská knihovna JMK s cílem zajistit odpovídající odbornou úroveň knihovnických a informačních služeb v regionu. Zřizovatel a provozovatel pověřené knihovny souhlasí s tím, aby byla knihovna pověřena výkonem regionálních funkcí. Za tímto účelem vytváří prostorové, personální a finanční podmínky pro výkon regionálních funkcí a spolupráci knihoven všech typů v rámci vymezeného regionu.

Pověřená knihovna musí prokazovat vysokou odbornou úroveň své činnosti a mít odpovídající pracovní kapacity. Zároveň je povinna zajišťovat účast svých pracovníků na vzdělávání a aktivitách k problematice regionálních funkcí.

Moravská zemská knihovna v Brně

Moravská zemská knihovna v Brně je ústřední knihovnou regionu jižní Moravy, univerzální vědeckou knihovnou, kulturním a odborným zařízením. Od 2. dubna 2001 poskytuje služby uživatelům v moderní nové budově. Plní funkci krajské knihovny Jihomoravského kraje.

Rozsah regionálních funkcí krajské knihovny

Konzultační a poradenská činnost:

- ~ konzultace a poradenství pro knihovny všech typů,
- ~ odborná pomoc při zavádění nových typů služeb,
- ~ odborná pomoc při zavádění a využívání, popř. budování informačních technologií.

Práce odborných sekcí:

- ~ Sekce knihovnických a informačních služeb,

- ~ Sekce knihovních fondů,
- ~ Klub dětských knihoven.

Porady:

- ~ porady ředitelů pověřených knihoven 3-4x ročně (dle aktuální situace),
- ~ pracovníků oddělení regionálních služeb PK,
- ~ koordinační porada profesionálních knihoven kraje 1x ročně,
- ~ přímé kontakty s neprofesionálními knihovnami na úrovni okresů (zástupci krajské knihovny se těchto aktivit účastní).

Zpracovávání koncepčních, analytických, strategických materiálů:

- ~ krajská knihovna bude dále systematicky shromažďovat podklady od veřejných knihoven JMK, na jejich základě i na podkladě přímého jednání s řediteli a vedoucími knihoven bude zpracovávat koncepční materiály,
- ~ krajská knihovna bude koordinovat a iniciovat zpracovávání projektů a zajišťovat možnosti vícezdrojového financování knihovnictví kraje.

Vzdělávání:

- ~ garance vzdělávání na úrovni celého kraje,
- ~ krajská knihovna jako garant vzdělávání JMK připraví samostatnou koncepci vzdělávání v JMK (jako součást Koncepce rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb v Jihomoravském kraji na léta 2006-2010).

Regionální výukové centrum:

- ~ odborné kurzy, semináře, mezikrajové semináře,
- ~ rekvalifikační knihovnický kurz (akreditace),
- ~ kurz se specializací na práci studijních a informačních center škol (akreditace).

Počítačová učebna:

- ~ učebna byla vybudována a začala pracovat 3. dubna 2001,
- ~ v roce 2005 na základě grantu VISK2 MK ČR zajistila 235 výukových hodin pro knihovníky veřejných knihoven v kurzech Základů práce s informačními a komunikačními technologiemi,
- ~ v učebně dochází pravidelně k inovaci potřebné techniky, aby bylo i po technické stránce zajištěno organizování dalších náročných kurzů a prezentací, výuka pracovníků MZK a seznamování knihovníků s nejmodernějšími informačními databázemi,
- ~ její využití je zajištěno na základě požadavků z knihoven a dle nich bude i v dalších letech upravován a pozměňován její program. Výuka je zajišťována kvalitním týmem lektorů,
- ~ Moravská zemská knihovna svou činností i rozsahem vzdělávacích aktivit podporuje a pomáhá pověřeným knihovnám zajišťovat standard pro vzdělávání profesionálních (30 hodin/ročně) a neprofesionálních (10 hodin/ročně) knihovníků.

Informační fondy:

- ~ tvorbu výměnných knihovních fondů, jejich cirkulaci a distribuci delegovala MZK na pověřené knihovny,
- ~ odborně garantuje a koordinuje jejich budování, zajišťuje finanční prostředky na jejich efektivní využití,
- ~ aktualizace fondů, evidence a revize knihovních fondů - probíhá ve všech knihovnách kraje v souladu s ustanoveními a prováděcí vyhláškou zákona č. 257/2001. Krajská knihovna odborně zajišťuje v knihovnách kraje, poskytuje odborné poradenství a přímou pomoc na vyžádání, řešení odborných problémů zajišťuje práce odborné sekce knihovních fondů a vzdělávání formou seminářů a inovačních kurzů seznamující odborné pracovníky veřejných knihoven kraje se standardy vztahujícími se ke zpracování a využívání knihovních fondů.

Regionální literatura:

- ~ MZK je příjemcem povinného výtisku,
- ~ poskytuje meziknihovní služby v plném rozsahu (výpůjční, reprografické),
- ~ vytváří a podílí se na vytváření regionálních databází v moravském i celorepublikovém rozsahu a poskytuje jejich tištěné i elektronické výstupy.

Statistické výkaznictví:

- ~ sumarizuje výkazy z okresů za celý kraj,
- ~ zpracovává výstup ve formě ročenky (hodnotící a srovnávací tabulky, komentář a rozbor, materiál pro vnitřní práci knihoven),
- ~ na základě výsledků a srovnání s předchozími roky navrhuje opatření pro zkvalitnění práce knihoven v JMK.

MZK zpracovává do 15. 3. následujícího roku **Výroční zprávu o výkonu regionálních funkcí v kraji** ke dni 31.12. příslušného roku. Do 31.3. následujícího roku ji předává Odboru kultury a památkové péče Krajského úřadu JMK a Národní knihovně ČR, zároveň ji zveřejní na svých webových stránkách.

Minimální osnova Výroční zprávy:

- hodnocení jednotlivých RF a porovnání jejich plnění se standardy,
- hodnocení financování RF,
- statistický výkaz výkonu a financování RF,
- naplnění cílů RF.

4.3.4 Zásady pro rozdělení finančních prostředků na výkon RF knihoven

Důležitým předpokladem pro zajištění kvalitních a efektivních VKIS podle standardů je jejich pravidelná a odpovídající výše. Provozovateli pověřené knihovny lze tyto finanční prostředky poskytnout pouze na činnosti vymezené ve smlouvě o přenesení regionálních funkcí. Výši finančních prostředků navrhuje MZK ve spolupráci s příslušným orgánem kraje a po projednání s pověřenými knihovnami.

Při rozdělení finančních prostředků se vychází z rozsahu a obsahu regionálních funkcí, které MZK a PK vykonávají. Přihlíží se k regionálním rozdílům a cílům stanoveným Konceptí rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb v kraji.

Na základě Usnesení vlády České republiky č. 68 ze dne 16.1.2002 o Programu podpory zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven se stanoví výše dotace PK ze dvou složek. Dotace určená na výkon RF pověřených knihoven se rozdělí v poměru 55 : 45. Z částky, která představuje 55 % dotace, se stanoví průměrná částka připadající na jednoho obyvatele kraje, přičemž se pro účely výpočtu odečte od počtu obyvatel v kraji počet obyvatel města Brna kromě obyvatel integrovaných částí. Každé pověřené knihovně přísluší finanční prostředky, které jsou násobkem počtu obyvatel území, na kterém zajišťuje regionální funkce, a stanovené průměrné částky na jednoho obyvatele kraje.

Z částky, která představuje 45 % dotace, se stanoví průměrná částka připadající na jednu základní knihovnu provozovanou obcí (včetně poboček) v kraji. Každé PK přísluší finanční prostředky, které jsou násobkem počtu základních knihoven provozovaných obcí (včetně poboček) na území, na kterém zajišťuje regionální funkce, a stanovené průměrné částky na jednu základní knihovnu provozovanou obcí v kraji.

MZK v Brně zajišťuje plnění úkolů stanovených v Koncepti rozvoje VKIS a RF v JMK, služby uvedené ve smlouvách se základními knihovnami pověřenými výkonem regionálních funkcí v JMK, koordinaci a odbornou kvalitu knihovnických a informačních služeb v JMK. Je garantem vzdělávání knihovníků v Jihomoravském kraji.

Výše finančních prostředků k zajištění RF je nárokována Odborem kultury a památkové péče JMK při sestavování rozpočtu kraje. Částka by měla být při inflaci valorizována.

Finanční částky jsou poskytovány čtvrtletně, a to vždy nejpozději k poslednímu kalendářnímu dni 1. měsíce v daném čtvrtletí.

4.3.4.1 Financování regionálních funkcí

V roce 2005 byla přijata novela **Zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům** (zákon o rozpočtovém určení daní). Na základě tohoto zákona bylo financování regionálních funkcí převedeno ze státu na kraj.

Regionální funkce jsou od roku 2005 zajišťovány Moravskou zemskou knihovnou v Brně a 8 pověřenými knihovnami na základě uzavřených smluv s Jihomoravským krajem. Jedná se o tyto smlouvy: **Smlouvu o poskytnutí dotace z rozpočtu Jihomoravského kraje na zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven** uzavřenou mezi Jihomoravským krajem a Moravskou zemskou knihovnou, **Dohodu o zajišťování výkonu regionálních funkcí knihoven v Jihomoravském kraji** uzavřenou mezi Jihomoravským krajem, Moravskou zemskou knihovnou a knihovnou pověřenou výkonem regionálních funkcí (PK) a **Smlouvu o použití přidělených prostředků pro zabezpečení regionálních funkcí** uzavřenou mezi Moravskou zemskou knihovnou a příslušnou pověřenou knihovnou.

5 Projekt internetizace knihoven v JMK

Připojení knihoven k internetu zajišťuje technicky a.s. Český Telecom, jehož prostřednictvím bylo v roce 2005 připojeno ca 2 000 knihoven, v roce 2006 je plánován přibližně stejný počet. Připojení je realizováno pomocí IP VPN přípojky P1C – ADSL 512/128 kbit/s s agregací 1:20, bez omezení objemu přenášených dat.

Všem knihovnám připojeným přes PIK jsou komunikační poplatky hrazeny tři roky ze státního rozpočtu. Ve stadiu návrhu je v současnosti možnost pokračování PIK i po roce 2006 a hrazení poplatky do konce roku 2010.

Stav připojení veřejných knihoven obcí v Jihomoravském kraji ke 30. 9. 2005 (ukončení 3. výzvy PIK v roce 2005)

(s pobočkami)

profesionální knihovny	počet	internetizované	bez internetu	% internetizovaných
Blansko	19	19	0	100 %
Boskovice	4	4	0	100 %
Brno-město	2	2	0	100 %
Břeclav	25	22	3	88 %
Hodonín	19	16	3	84 %
Brno-venkov	20	20	0	100 %
Vyškov	22	9	13	41 %
Znojmo	20	13	7	65 %
celkem	131	105	26	80 %

(s pobočkami)

neprofesionální knihovny	počet	internetizované	bez internetu	% internetizovaných
Blansko	59	23	36	39 %
Boskovice	77	14	63	18 %
Brno-město	-	-	-	-
Břeclav	54	43	11	80 %
Hodonín	65	36	29	55 %
Brno-venkov	155	50	105	32 %
Vyškov	70	42	28	60 %
Znojmo	135	74	61	55 %
celkem	615	282	333	46 %

6 Očekávaný vývoj knihovnictví v JMK na základě Koncepce

Vytvoření moderního systému knihovnických a informačních institucí, které budou koordinovat svou činnost, vzájemně spolupracovat a poskytovat kvalitní knihovnické a informační služby. Zkvalitnění prostorových a technických podmínek pro práci knihovníků i v malých městech a obcích. Systematické odborné vzdělávání pracovníků knihoven tak, aby byli schopni tyto podmínky plně využívat a rozvíjet.

Knihovny plní funkci informačních a komunitních center měst a obcí, podporující celoživotní vzdělávání a informační gramotnost občanů Jihomoravského kraje.

7 Seznam zkratk

JMK - Jihomoravský kraj

MZK - Moravská zemská knihovna

PK - Pověřená knihovna

RF - Regionální funkce

SWOT - Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats

VISK - Veřejné a informační služby knihoven

VKIS - Veřejné knihovnické a informační služby